

Učinkovita mobilnost za znanstveno odličnost Evropskega raziskovalnega prostora: Primer Slovenije / Effective mobility for scientific excellence in the European Research Area: The case of Slovenia

Trajanje projekta: 1. oktober 2022–30. september 2024

Šifra: V5-2282

Vodja: Prof. dr. Marina Lukšič Hacin

Analiza stanja mednarodne odprtosti trga raziskovalk in raziskovalcev, njihove mednarodne mobilnosti in mehanizmov krepite »kroženja znanja«

Pripravili: dr. Klara Kožar Rosulnik, dr. Maja Gostič

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije

Ljubljana, junij 2023

Raziskovalno poročilo je eden od rezultatov CRP 2023 *Učinkovita mobilnost za znanstveno odličnost Evropskega raziskovalnega prostora: Primer Slovenije (V5-2282)*, ki sta ga od 1. 10. 2022 do 30. 9. 2023 sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), izvajal pa Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Trajanje projekta: 1. oktober 2022–30. september 2024

Vodja: dr. Marina Lukšič Hacin

Avtorici: dr. Klara Kožar Rosulnik, dr. Maja Gostič

Naslov: Analiza stanja mednarodne odprtosti trga raziskovalk in raziskovalcev, njihove mednarodne mobilnosti in mehanizmov krepitve »kroženja znanja«

Izdajatelj: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU

Raziskovalno poročilo je prosto dostopno na povezavi: <https://isim.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/ucinkovita-mobilnost-za-znanstveno-odlicnost-evropskega-raziskovalnega>

Spletna stran projekta ISIM ZRC SAZU: <https://isim.zrc-sazu.si/sl>

Kazalo

1 Uvod	6
1.1 Kvantitativno: Analiza baze podatkov	7
1.1.1 Demografski podatki	7
Vprašanje 1: Kakšen je vaš osebni status?	9
Vprašanje 2: Ali imate otroke?	9
Vprašanje 3: Koliko otrok imate?	9
Vprašanje 5: Kakšno je področje vaše izobrazbe?	10
Vprašanje 6: Na katerem področju ste zaposleni oziroma delujete?	10
Vprašanje 7: Trenuten status zaposlitve. V katero od kategorij bi sebe najlažje uvrstili?	11
Vprašanje 8: Prosimo navedite, s čim točno se poklicno ukvarjate.	12
1.1.2 Etnična opredelitev in države bivanja	12
Vprašanje 9: Kako se narodnostno (etnično) opredeljujete?	13
Vprašanje 10: Država stalnega bivanja	13
Vprašanje 11: Država trenutnega bivanja	14
Vprašanje 12: Prva država bivanja v tujini	15
Vprašanje 13: Morebitne ostale države bivanja	16
Vprašanje 14: Ali se želite preseliti v katero drugo državo?	17
Vprašanje 15: Kam se želite preseliti?	17
1.1.3 Članstva v organizacijah in štipendije	18
Vprašanje 16: Ali ste včlanjeni v katero od naslednjih organizacij?	19
Vprašanje 17: Ali ste bili prejemnik katere izmed naslednjih štipendij v Republiki Sloveniji?	19
Vprašanje 18: Ali ste bili prejemnik katere izmed tujih štipendij?	20
1.1.4 Prevladujoči razlogi za odhod v tujino	22
Vprašanje 19: Zakaj ste šli v tujino?	22
Vprašanje 20: Kaj je bil najpomembnejši konkretni razlog za vaš odhod iz Slovenije?	23
Vprašanje 21: Ste se za izselitev odločali daljši čas, ali ste se hitro odločili in izselili?	23
Vprašanje 22: Koliko časa?	23
Vprašanje 23: Na kateri karierni stopnji ste bili, ko ste se izselili iz Slovenije?	24
1.1.5 Dejavniki, ki so vplivali na izselitev	25
Vprašanje 25: V kolikšni meri so spodaj našteti dejavniki vplivali na vašo odločitev za odhod iz Slovenije? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.	25

Vprašanje 26: Odgovorili ste, da delate v znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Prosimo vas, da odgovorite na dodatno vprašanje: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za odhod iz Slovenije? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.	28
1.1.6 Dejavniki, ki so vplivali na priselitev v tujo državo	30
Vprašanje 29_2: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za priselitev v državo, v kateri bivate oziroma ste bivali (zunaj Slovenije)? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.	30
Vprašanje 27: Odgovorili ste, da delate v znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Prosimo vas, da odgovorite na dodatno vprašanje: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za priselitev v državo, v kateri bivate? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas. ...	33
1.1.7 Odnos do vrnitve v Slovenijo	35
Vprašanje 28: Kakšen je vaš odnos do vrnitve v Slovenijo?	37
Vprašanje 29: Koliko let ste že v tujini?	37
Vprašanje 30: Koliko let ste bili v tujini?	37
Vprašanje 31: Koliko let ste že nazaj v Sloveniji?	38
Vprašanje 32: Kaj je razlog, da se boste vrnili?	38
Vprašanje 33: Kaj bi se po vaše moralo spremeniti, da bi se vrnili?	38
Vprašanje 34: Zakaj boste ostali v tujini?	39
Vprašanje 35: Kateri so najpomembnejši razlogi, da ne razmišljate o vrnitvi?	39
Vprašanje 36: Ali razmišljate, da bi kako drugače sodelovali s Slovenijo?	39
Vprašanje 37: Kako, na katerih področjih? Če že sodelujete, prosim opišite.	40
Vprašanje 38: Kaj je bil razlog, da ste se vrnili?	40
Vprašanje 39: S katerimi težavami ste se soočali ob povratku?	41
Vprašanje 40: Ali ste zadovoljni, da ste se vrnili?	41
Vprašanje 41: Ali razmišljate o ponovnem odhodu?	41
Vprašanje 42: Ali lahko navedete razloge, zakaj razmišljate o ponovnem odhodu?	42
Vprašanje 43: Kateri so razlogi za vašo vrnitev?	42
Vprašanje 44: Kako to, da niste ostali v Sloveniji, se tukaj niste dobro našli, ali se vam je tujina ponudila boljšo priložnost?	43
1.2 Kvalitativno: Analiza intervjujev	44
1.2.1 Izobrazba	44
1.2.2 Dejavniki za izselitev	47
1.2.3 Delo	50
1.2.4 Povratna migracija	58
1.2.5 Sodelovanje s Slovenijo	60

1.2.6 Predlogi za državo	63
1.3 Zaključki	70
1.4 Reference	70

1 Uvod

Eden izmed ciljev pričujočega projekta »Učinkovita mobilnost za znanstveno odličnost Evropskega raziskovalnega prostora: Primer Slovenije« je analiza stanja mednarodne odprtosti trga raziskovalk in raziskovalcev, njihove mednarodne mobilnosti v Sloveniji ter mehanizmov sprememb v smislu krepitve »kroženja znanja« kot celote, in sicer v kontekstu razvoja raziskovalnih karier v novem Evropskem raziskovalnem prostoru.

Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) vsako leto pripravi zbornik *Pogled na izobraževanje 2022* (Education at a Glance), ki daje najobširnejši pregled mednarodno primerljivih podatkov o stanju in učinkih izobraževanja v 38 državah članicah OECD in partnerskih državah (OECD, 2022). Trend rasti deleža terciarno izobraženih mladih odraslih se močno kaže tudi v Sloveniji, kjer je delež visokošolsko izobraženih v letu 2016 prvič presegel povprečje EU. Slovenija je ena od 24 držav OECD, kjer je terciarna izobrazba najpogostejša najvišja dosežena stopnja med posamezniki, stari med 25 in 34 let. Pozitivna povezava med izobrazbo in zaposlenostjo velja v OECD tako za moške kot za ženske, vendar je še posebej močna pri ženskah. V Sloveniji je zaposlenih le 41 odstotkov žensk z doseženo največ osnovnošolsko izobrazbo, medtem ko je žensk s terciarno izobrazbo zaposlenih 87 odstotkov. Tako kot v vseh državah OECD ima doktorat znanosti le majhen delež prebivalstva, povprečno 1 %. V Sloveniji je ta delež 5 %, kar vključuje tako doktorske nazive kot tudi predbolonjske magistre znanosti (OECD, 2022).

Kontekstualni dejavniki za mednarodno mobilnost in večanje zanimanja za študij v tujini, ki jih navajajo tuji avtorji, so mnogoteri in medsebojno povezani. Študij v tujini je lahko način za dostop do visokokakovostnega izobraževanja in pridobitev veščin, ki se jih morda ni moč naučiti v državi izvora (King in Sondhi, 2018). Velja tudi kot sredstvo za dostop do kariernih priložnosti v tujini in izboljšanje zaposljivosti na vse bolj globaliziranih trgih dela, za nekatere pa je prvi korak k dolgoročni selitvi v drugo državo (Crossman in Clarke, 2010; Wintre idr., 2015). Druge motivacije vključujejo željo po razširitvi znanja o drugih družbah in izboljšanju jezikovnih veščin, zlasti angleščine (Sánchez, Fornerino in Zhang, 2006; Wu, 2014).

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo zbrane ugotovitve ciljno-raziskovalnega projekta »Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov« (V5-1928; 2019 – 2021), ki smo ga izvajali v sodelovanju z Inštitutom ASEF za izobraževanje in raziskovanje pod

vodstvom dr. Dejana Valentinčiča¹. Raziskava je potekala v dveh zaporednih glavnih delih, prvem kvantitativnem in drugem kvalitativnem. V prvem delu smo oblikovali anketo, zbrali podatke in na podlagi dobljenih rezultatov sestavili polstrukturirane intervjuje za razširitev razumevanja dobljenih informacij. V nadaljevanju povzemamo ključne ugotovitve obeh delov raziskave. Ti so vezani na visoko izobražene posameznike z doktoratom znanosti in skozi njihova stališča pomagajo osvetliti trenutno stanje na področju mednarodne odprtosti trga raziskovalk in raziskovalcev, njihove mednarodne mobilnosti in mehanizmov krepitev »kroženja znanja« v Sloveniji.

1.1 Kvantitativno: Analiza baze podatkov

Celotna prečiščena baza podatkov, ki smo jih pridobili na osnovi ankete med slovenskimi strokovnjaki², ki bivajo v tujini ali so se vrnil v Slovenijo, je obsegala 2036 udeležencev. Iz nje smo izločili visoko izobražene strokovnjake z doktoratom znanosti, ki jih je bilo **239**. Na tej (pod)populaciji smo izvedli kvantitativno analizo odgovorov o vzrokih za odhod, o morebitni vrnitvi, o odnosu do migracije in reintegracije ter o predlogih za izboljšanje pogojev za kroženje znanja. Odgovore smo prikazali v frekvenčnih tabelah s pripadajočimi vprašanji.

1.1.1 Demografski podatki

Demografski podatki kažejo, da je bilo med doktorji znanosti, ki bivajo v tujini ali so se vrnil v Slovenijo, 54 % moških in 46 % žensk, starih povprečno 40 let³. Skoraj polovica jih je bilo poročenih (46 %), 27 % jih je bilo v zunajzakonski skupnosti, 22 % samskih in 3 % v istospolni partnerski skupnosti. Štirje udeleženci niso poročali o svojem osebem statusu (2 %)⁴. Več kot polovica jih je bila brez otrok (55 %). Udeleženci z doktoratom, ki imajo otroke, imajo v povprečju 1,81 otrok. Največji delež respondentov je deloval na področju naravoslovja (37 %), po zastopanosti je sledilo področje družboslovja (21 %), tehnike (16 %) in humanistike (10 %). Več kot polovica je poročala, da je zaposlena kot raziskovalec/predavatelj na univerzi/inštitutu (59 %), takoj za tem je prevladovala zaposlitev v zasebnem podjetju (25 %). Kot konkretno področje delovanja so navajali raznolike specializacije, npr. numerično astronomijo, imunoterapijo, umetno inteligenco in druge, ki smo jih za potrebe poročila združili v tematske sklope (Tabela 12). Največji

---

¹ Zaključno poročilo je prosto dostopno na povezavi https://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/Krozenje-mozganov_porocilo.pdf

² Uporabljen moški slovnični spol enakovredno predstavlja vse spole.

³ Povprečna starost je izražena v aritmetični sredini.

⁴ Kadar se deleži seštejejo v manj kot 100 %, pomeni, da nekateri respondenti niso podali odgovora na vprašanje. Manjkajoči delež torej vedno predstavlja tiste respondente, ki odgovora niso podali.

delež respondentov je zaposlenih na področjih raziskovalne in razvojne dejavnosti (26 %) ter pedagoške dejavnosti (13 %).

Tabela 1

Število udeležencev z doktoratom po spolu

spol	<i>f</i>	%
moški	130	54,39
ženski	109	45,61
skupaj	239	100

Tabela 2

Število udeležencev z doktoratom po letnici rojstva

letnica rojstva	<i>f</i>	%
1988	21	8,79
1987	17	7,11
1982	16	6,69
1985	15	6,28
1983	14	5,86
1986	13	5,44
1980	12	5,02
1981	11	4,60
1989	11	4,60
1990	11	4,60
1991	11	4,60
1979	10	4,18
1978	9	3,77
1984	9	3,77
1974	7	2,93
1975	6	2,51
1977	6	2,51
1971	5	2,09
1973	5	2,09
1976	5	2,09
1992	4	1,67
1956	2	0,84
1959	2	0,84
1965	2	0,84
1969	2	0,84
1972	2	0,84
1994	2	0,84
1949	1	0,42

1950	1	0,42
1960	1	0,42
1966	1	0,42
1967	1	0,42
1968	1	0,42
1970	1	0,42
1993	1	0,42
1995	1	0,42
<hr/>		
skupaj	239	100

Vprašanje 1: Kakšen je vaš osebni status?

Tabela 3

Status udeležencev z doktoratom

status	<i>f</i>	%
poročen	111	46,44
v zunajzakonski skupnosti	64	26,78
samski	52	21,76
v istospolni partnerski skupnosti	8	3,35
0	4	1,67
<hr/>		
skupaj	239	100

Vprašanje 2: Ali imate otroke?

Tabela 4

Število udeležencev z doktoratom, ki imajo/nimajo otrok

otroci	<i>f</i>	%
ne	132	55,23
da	104	43,51
0	3	1,26
<hr/>		
skupaj	239	100

Vprašanje 3: Koliko otrok imate?

Na to vprašanje so odgovarjali tisti, ki so pri vprašanju 2 odgovorili z »da«.

Tabela 5

Število udeležencev z doktoratom, ki ima posamezno število otrok

število otrok	<i>f</i>	%
1	40	40,00
2	43	43,00
3	16	16,00
7	1	1,00
<hr/>		

skupaj 100 100

Vprašanje 5: Kakšno je področje vaše izobrazbe?

Tabela 6

Število udeležencev z doktoratom s posameznim področjem izobrazbe

področje izobrazbe	f	%
naravoslovje	88	36,82
družboslovje	51	21,34
tehnika	39	16,32
humanistika	25	10,46
biotehnika	14	5,86
medicina	11	4,60
drugo	11	4,60
skupaj	239	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 5.

Tabela 7

Število udeležencev z doktoratom s posameznim področjem izobrazbe pri odgovoru »drugo«

področje izobrazbe - drugo	f	%
pravo	3	27,27
ekonomija in finance	2	18,18
mešano področje	2	18,18
ni odgovoril	1	9,09
tehnika	1	9,09
naravoslovje	1	9,09
veterinarstvo	1	9,09
skupaj	11	100

Vprašanje 6: Na katerem področju ste zaposleni oziroma delujete?

Tabela 8

Število udeležencev z doktoratom na posameznem področju zaposlitve

področje zaposlitve	f	%
raziskovalec/predavatelj na univerzi/inštitutu	141	59,00
zaposlen v zasebnem podjetju	59	24,69
zaposlen v mednarodni organizaciji	16	6,69
podjetnik	8	3,35
zaposlen v javni upravi	7	2,93
drugo	3	1,26
zaposlen v nevladni organizaciji	2	0,84

svobodni umetnik	2	0,84
študent	1	0,42
skupaj	239	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 6.

Tabela 9

Število udeležencev z doktoratom na posameznem področju zaposlitve pri odgovoru »drugo«

področje zaposlitve – drugo	f	%
zdravstvo in nega	2	66,67
brezposeln	1	33,33
skupaj	3	100

Vprašanje 7: Trenuten status zaposlitve. V katero od kategorij bi sebe najlažje uvrstili?

Tabela 10

Število udeležencev z doktoratom s posameznim statusom zaposlitve

status zaposlitve	f	%
zaposlen na univerzi	92	34,85
zaposlen v znanstveno-raziskovalni organizaciji	60	22,73
zaposlen v visokotehnološkem podjetju	46	17,42
zaposlen na delovnem mestu z univerzitetno izobrazbo	34	12,88
podjetnik	13	4,92
drugo	11	4,17
brezposeln	6	2,27
študent	2	0,76
skupaj	264	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 7.

Tabela 11

Število udeležencev z doktoratom s posameznim statusom zaposlitve pri odgovoru »drugo«

status zaposlitve - drugo	f	%
raziskovalna dejavnost	3	27,27
zaposlen v mednarodni organizaciji	2	18,18
upokojen	1	9,09
tehnična dela	1	9,09
zaposlen v zdravstvu	1	9,09
politika	1	9,09
delo v nevladni organizaciji	1	9,09
zaposlen	1	9,09
skupaj	11	100

Vprašanje 8: Prosimo navedite, s čim točno se poklicno ukvarjate.

Tabela 12

Število udeležencev z doktoratom na posameznem področju zaposlitve

področje zaposlitve	<i>f</i>	%
raziskovalna in razvojna dejavnost	63	26,36
pedagoška dela	31	12,97
ni odgovoril	26	10,88
naravoslovje	24	10,04
področje informacijske tehnologije	18	7,53
strokovna dela	16	6,69
prodaja, svetovanje in marketing	10	4,18
mešana področja	9	3,77
vodstvena in organizacijska dela	7	2,93
pravo	6	2,51
drugo	5	2,09
zdravstvo	5	2,09
jezikoslovje	3	1,26
administrativna in pisarniška dela	2	0,84
stiki z javnostjo	2	0,84
politika	2	0,84
delo na področju varovanja	2	0,84
okoljevarstvo	2	0,84
v procesu izobraževanja	2	0,84
arhitektura in oblikovanje	1	0,42
modna industrija	1	0,42
gostinstvo in turizem	1	0,42
fizična dela	1	0,42
skupaj	239	100

1.1.2 Etnična opredelitev in države bivanja

Na vprašanje o etnični opredelitvi je večina udeležencev (77 %) odgovorila, da se opredeljujejo izključno kot Slovenci. Kot je razvidno iz tabele 13 so se ostali opredeljevali kot druge narodnosti, kot dvojne narodnosti, nekateri niso podali odgovora (15 %) ali se niso opredeljevali (3 %). Kot državo stalnega bivanja je 38 % udeležencev navajalo Slovenijo, 14 % ZDA, 13 % VB, 5 % Nemčijo, 5 % Avstrijo, ostale države so bile še Avstralija, Združeni arabski emirati, Mehika in druge. Kot državo trenutnega bivanja je 28 % respondentov navedlo Slovenijo, 16 % ZDA, 13 % VB in 7 % Nemčijo. Kot lahko vidimo v tabeli 15, so ostali udeleženci razseljeni po svetu; poleg

Evrope in Severne Amerike so razseljeni tudi po Aziji, Južni Ameriki, Bližnjem vzhodu in Oceaniji. V tabelah 16 in 17 lahko vidimo prvo državo bivanja v tujini in morebitne ostale države bivanja. Večina respondentov (57 %) se ne želi preseliti v drugo državo. Tisti, ki so odgovorili pritrdilno, v največji meri navajajo Slovenijo kot državo, v katero bi se preselili (17 %).

Vprašanje 9: Kako se narodnostno (etnično) opredeljujete?

Tabela 13

Število udeležencev z doktoratom glede na posamezno narodnostno opredeljenost

narodnost	<i>f</i>	%
Slovenec	185	77,41
ni odgovoril	35	14,64
neopredeljen	8	3,35
Slovenec in Hrvat	2	0,84
Evropejec	2	0,84
Italijan	1	0,42
Srb	1	0,42
Jugoslovan	1	0,42
Slovenec in Avstralec	1	0,42
Slovenec in Britanec	1	0,42
Slovenec in Američan	1	0,42
Slovenec in Nemec	1	0,42
skupaj	239	100

Vprašanje 10: Država stalnega bivanja

Tabela 14

Število udeležencev z doktoratom glede na državo stalnega bivanja

država stalnega bivanja	<i>f</i>	%
Slovenija	92	38,49
ZDA	34	14,23
Velika Britanija	31	12,97
Nemčija	13	5,44
Avstrija	13	5,44
Avstralija	9	3,77
Belgija	8	3,35
Nizozemska	7	2,93
Švica	5	2,09
Danska	3	1,26
Singapur	3	1,26
Norveška	3	1,26

Švedska	2	0,84
Združeni arabski emirati	2	0,84
Francija	2	0,84
Češka	2	0,84
Nova Zelandija	2	0,84
ni odgovoril	1	0,42
Irska	1	0,42
Luksemburg	1	0,42
brez stalnega prebivališča	1	0,42
Mehika	1	0,42
Slovaška	1	0,42
Španija	1	0,42
Portugalska	1	0,42
skupaj	239	100

Vprašanje 11: Država trenutnega bivanja

Tabela 15

Število udeležencev z doktoratom glede na državo trenutnega bivanja

država trenutnega bivanja	<i>f</i>	%
Slovenija	66	27,62
ZDA	38	15,90
Velika Britanija	32	13,39
Nemčija	16	6,69
Avstrija	14	5,86
Belgija	12	5,02
Avstralija	9	3,77
Švica	8	3,35
Nizozemska	7	2,93
Danska	5	2,09
Češka	4	1,67
Singapur	3	1,26
Nova Zelandija	3	1,26
Norveška	3	1,26
Švedska	2	0,84
Združeni arabski emirati	2	0,84
Francija	2	0,84
Luksemburg	2	0,84
ni odgovoril	1	0,42
Irska	1	0,42
Mehika	1	0,42
Slovaška	1	0,42

Španija	1	0,42
Izrael	1	0,42
Italija	1	0,42
Portugalska	1	0,42
Japonska	1	0,42
Srbija	1	0,42
Črna gora	1	0,42
skupaj	239	100

Vprašanje 12: Prva država bivanja v tujini

Tabela 16

Število udeležencev z doktoratom glede na prvo državo bivanja v tujini

prva država bivanja v tujini	f	%
ZDA	44	18,41
Velika Britanija	38	15,90
Nemčija	22	9,21
Avstrija	18	7,53
ni odgovoril	16	6,69
Nizozemska	11	4,60
Švica	10	4,18
Francija	10	4,18
Švedska	9	3,77
Italija	8	3,35
Belgija	7	2,93
Avstralija	7	2,93
Španija	6	2,51
Danska	4	1,67
Slovenija	3	1,26
Singapur	3	1,26
Kanada	2	0,84
Luksemburg	2	0,84
Hrvaška	2	0,84
Nova Zelandija	2	0,84
Izrael	2	0,84
Norveška	2	0,84
Portugalska	2	0,84
Irska	1	0,42
Češka	1	0,42
Mehika	1	0,42
Slovaška	1	0,42
Kitajska	1	0,42

Južna Koreja	1	0,42
Indija	1	0,42
Tajvan	1	0,42
Finska	1	0,42
skupaj	239	100

Vprašanje 13: Morebitne ostale države bivanja

Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 17

Število udeležencev z doktoratom glede na morebitne ostale države bivanja

morebitne ostale države bivanja	<i>f</i>	%
ni odgovoril	105	32,61
nobena druga država	36	11,18
ZDA	28	8,70
Nemčija	17	5,28
Velika Britanija	15	4,66
Avstrija	10	3,11
Belgija	10	3,11
Francija	9	2,80
Italija	8	2,48
Nizozemska	7	2,17
Španija	6	1,86
Slovenija	5	1,55
Švica	5	1,55
Kanada	5	1,55
Japonska	5	1,55
Luksemburg	3	0,93
Poljska	3	0,93
Norveška	3	0,93
Madžarska	3	0,93
Švedska	2	0,62
Danska	2	0,62
Avstralija	2	0,62
Hrvaška	2	0,62
Kitajska	2	0,62
Nova Zelandija	2	0,62
Izrael	2	0,62
Rusija	2	0,62
Bosna in Hercegovina	2	0,62
Maroko	2	0,62
Irska	1	0,31

Združeni arabski emirati	1	0,31
Češka	1	0,31
Hongkong	1	0,31
Mehika	1	0,31
Slovaška	1	0,31
Portugalska	1	0,31
Peru	1	0,31
Grčija	1	0,31
Argentina	1	0,31
Srbija	1	0,31
Turčija	1	0,31
Indija	1	0,31
Severna Makedonija	1	0,31
Kenija	1	0,31
Latvija	1	0,31
Litva	1	0,31
Mavricij	1	0,31
Tunizija	1	0,31
skupaj	322	100

Vprašanje 14: Ali se želite preseliti v katero drugo državo?

Tabela 18

Število udeležencev z doktoratom glede na željo po preselitvi v drugo državo

želja preseliti se	<i>f</i>	%
ne	137	57,32
da	88	36,82
ni odgovoril	14	5,86
skupaj	239	100

Vprašanje 15: Kam se želite preseliti?

Na to vprašanje so odgovarjali tisti, ki so pri vprašanju 14 odgovorili z »da«. Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 29

Število udeležencev z doktoratom, ki bi se radi preselili v določeno državo

država, v katero bi se preselil	<i>f</i>	%
Slovenija	21	16,94
ZDA	11	8,87
Evropa	10	8,06
Avstrija	10	8,06
Nemčija	10	8,06

Švica	8	6,45
ni odgovoril	6	4,84
kjer so boljše (karijerne) priložnosti/slужba	5	4,03
ne vem še/nekam/še raziskujem	4	3,23
Avstralija	4	3,23
Kanada	4	3,23
Nizozemska	3	2,42
Norveška	2	1,61
Irska	2	1,61
Španija	2	1,61
Švedska	2	1,61
Francija	2	1,61
Nova Zelandija	2	1,61
Japonska	2	1,61
Danska	2	1,61
skandinavske države	2	1,61
Belgija	1	0,81
Italija	1	0,81
Južna Koreja	1	0,81
Kitajska	1	0,81
Azija	1	0,81
Velika Britanija	1	0,81
Portugalska	1	0,81
Ukrajina	1	0,81
Finska	1	0,81
Češka	1	0,81
skupaj	124	100

1.1.3 Članstva v organizacijah in štipendije

Na vprašanje o članstvu v organizacijah jih je 49 % odgovorilo, da so bili včlanjeni v VTIS (Društvo v tujini izobraženih Slovencev), 17 % v ASEF (Ameriško-slovenska izobraževalna fundacija), 12 % v SMUL (Svetovna mreža Univerze v Ljubljani) in 11 % v druga društva, ki povezujejo Slovence izven Slovenije (Tabela 21). Kar 43 % jih je bilo prejemnikov Zoisove štipendije v Sloveniji, 14 % je bilo prejemnikov štipendije za Erasmus izmenjavo in 14 % prejemnikov štipendije Ad futura za študij v tujini. Poročali so tudi o prejemu drugih štipendij Republike Slovenije, kot je razvidno iz tabele 23. Prejemnikov različnih tujih štipendij je bilo 58 %, najpogosteje so najavali Fulbrightovo štipendijo in štipendijo Marie Skłodowska-Curie, ostale so razvidne iz tabele 25.

Vprašanje 16: Ali ste včlanjeni v katero od naslednjih organizacij?

Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 20

Število udeležencev z doktoratom, včlanjenih v posamezno organizacijo

članstvo v društvu	<i>f</i>	%
VTIS – Društvo v tujini izobraženih Slovencev	103	48,82
ASEF – Ameriško-slovenska izobraževalna fundacija	35	16,59
SMUL – Svetovna mreža univerze v Ljubljani	25	11,85
Lokalna društva, ki povezujejo Slovence izven Slovenije	24	11,37
Mlada akademija	17	8,06
SAAA – Slovenian Australian Academic Association	7	3,32
skupaj	211	100

Odgovori na »Lokalna društva, ki povezujejo Slovence izven Slovenije. Katera?« pri vprašanju 16.

Tabela 21

Število udeležencev z doktoratom, včlanjenih v posamezno organizacijo pri odgovoru »drugo«

Lokalna društva, ki povezujejo Slovence izven Slovenije. Katera?	<i>f</i>	%
ni odgovoril	4	16,67
Slovensko društvo v Jugovzhodni Aziji	3	12,50
nisem včlanjen v nobeno društvo	2	8,33
Društvo za slovenski jezik in kulturo Queensland	2	8,33
Slovensko društvo v Angliji	2	8,33
Združenje prijateljev Slovenije na Nizozemskem	2	8,33
Slovenska matica	1	4,17
skupine na družbenih omrežjih (npr. FB-skupine)	1	4,17
Slovenci v Belgiji	1	4,17
Slovensko društvo Jože Plečnik	1	4,17
Twin Cities Slovenians	1	4,17
Slovensko društvo Gold Coast	1	4,17
Slovenski center v Lemontu	1	4,17
Slovenci v Avstraliji	1	4,17
Slovensko društvo Kalifornija	1	4,17
skupaj	24	100

Vprašanje 17: Ali ste bili prejemnik katere izmed naslednjih štipendij v Republiki Sloveniji?

Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 22

Število udeležencev z doktoratom, ki so prejeli posamezno štipendijo v Republiki Sloveniji

prejemanje štipendije v Republiki Sloveniji	f	%
Zoisova štipendija	129	42,72
štipendija za Erasmus izmenjavo	42	13,91
štipendija Ad futura za študij v tujini	41	13,58
drugo	33	10,93
kadrovska štipendija	18	5,96
državna socialna štipendija	17	5,63
štipendija Ad futura za študijske obiske v tujini	15	4,97
štipendija za deficitarne poklice	4	1,32
štipendija Ameriško-slovenske izobraževalne fundacije ASEF za gostovanje pri profesorjih slovenskega rodu v tujini	2	0,66
štipendija za študij Slovencev iz zamejstva ali sveta v Sloveniji	1	0,33
skupaj	302	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 17.

Tabela 23

Število udeležencev z doktoratom, ki so prejeli posamezno štipendijo v Republiki Sloveniji pri odgovoru »drugo«

prejemanje štipendije v Republiki Sloveniji - drugo	f	%
nisem prejel štipendije s strani RS	8	24,24
ni odgovoril	5	15,15
štipendija za mladega raziskovalca	4	12,12
občinska štipendija za nadarjene	2	6,06
prejemnik štipendije v Jugoslaviji	1	3,03
štipendija Ministrstva znanosti in tehnologije	1	3,03
mobilitnost visokošolskih učiteljev EU razvojni	1	3,03
štipendija Mestne občine Ljubljana za študij v tujini	1	3,03
štipendija Banke Slovenije	1	3,03
štipendija Društva za varstvo rastlin Slovenija	1	3,03
CEEPUS	1	3,03
štipendija Ministrstva za kulturo	1	3,03
štipendija Leonardo da Vinci	1	3,03
štipendija IAESTE	1	3,03
štipendija za študij v tujini	1	3,03
evropska inovativna shema	1	3,03
Likarjev sklad	1	3,03
Climate KIC	1	3,03
skupaj	33	100

Vprašanje 18: Ali ste bili prejemnik katere izmed tujih štipendij?

Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 24

Število udeležencev z doktoratom, ki je prejelo posamezno tujo štipendijo

prejemanje štipendije v tujini	f	%
drugo	57	58,16
Fulbright	14	14,29
štipendija Marie Skłodowska-Curie	14	14,29
štipendija DAAD	9	9,18
Ron Brown	3	3,06
Humboltova štipendija	1	1,02
skupaj	98	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 18.

Tabela 25

Število udeležencev z doktoratom, ki je prejelo posamezno tujo štipendijo pri odgovoru »drugo«

prejemanje štipendije v tujini - drugo	f	%
univerzitetna štipendija	10	15,15
štipendija za doktorat	8	12,12
nisem prejemal štipendije	7	10,61
raziskovalna štipendija	6	9,09
štipendija francoske vlade	4	6,06
ni odgovoril	3	4,55
Wellcome trust štipendija	3	4,55
EU štipendija	2	3,03
štipendija JSPS	2	3,03
OEAD štipendija	2	3,03
Ernst Mach štipendija	2	3,03
štipendija italijanske vlade	1	1,52
Chevening štipendija	1	1,52
CEEPUS	1	1,52
številne štipendije	1	1,52
Articulum Fellowship	1	1,52
štipendija grške vlade	1	1,52
SCIEX štipendija	1	1,52
ESPRC štipendija	1	1,52
MRC štipendija	1	1,52
štipendija švedskega inštituta	1	1,52
štipendija Endeavour	1	1,52
Funcadija NS	1	1,52
UNESCO ženske v znanosti štipendija	1	1,52
Howard Hughes štipendija	1	1,52
štipendija Evropskega združenja za oskrbo ran	1	1,52

štipendija Švicarskega nacionalnega fonda za znanost	1	1,52
norveški finančni sklad	1	1,52
skupaj	66	100

1.1.4 Prevladujoči razlogi za odhod v tujino

Kot prevladujoča razloga za odhod v tujino so navajali študij (40 %) in zaposlitev (36 %), v manjši meri so se izselili zaradi partnerja ali družine (8 %), možnih je bilo več odgovorov. Nekateri so izpostavljali željo po avanturi, izkušnji (8 %) ali druge razloge, navedene v tabeli 27. Kot najpomembnejši konkretni razlog za odhod iz Slovenije so navajali študij/raziskovalno dejavnost/prakso (35 %), slabo delovno okolje/pogoje in nezmožnost napredovanja v Sloveniji (12 %), kot je razvidno iz tabele 28.

Večina (59 %) se jih je za izselitev odločila hitro, drugi so o tej odločitvi premišljevali dlje časa, najpogosteje manj kot eno leto (Tabela 30). Večina se jih je izselila med šolanjem (30 %) ali po opravljenem doktoratu (22 %), kot je razvidno iz tabele 31. Nekateri so bili ob izselitvi zaposleni v Sloveniji (Tabela 32).

Vprašanje 19: Zakaj ste šli v tujino?

Pri vprašanju je bilo možnih več odgovorov.

Tabela 26

Število udeležencev z doktoratom, ki je v tujino odšlo iz posameznega razloga

razlog za odhod v tujino	<i>f</i>	%
zaradi študija	136	39,77
zaradi zaposlitve	124	36,26
zaradi partnerja/družine	29	8,48
drugo	27	7,89
brez konkretnega cilja, želja po avanturi, izkušnji	26	7,60
skupaj	342	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 19.

Tabela 27

Število udeležencev z doktoratom, ki je v tujino odšlo iz posameznega razloga pri odgovoru »drugo«

razlog za odhod v tujino - drugo	<i>f</i>	%
profesionalna aktivnost	11	36,67
boljše priložnosti/boljši pogoji	7	23,33

zaradi izkušnje bivanja v tujini	5	16,67
zaradi slabih družbeno-političnih razmer	3	10,00
osebni izziv	3	10,00
rojen v tujini	1	3,33
skupaj	30	100

Vprašanje 20: Kaj je bil najpomembnejši konkretni razlog za vaš odhod iz Slovenije?

Tabela 28

Število udeležencev po posameznem razlogu za odhod iz Slovenije

najpomembnejši razlog za odhod iz Slovenije	<i>f</i>	%
študij/raziskovalna dejavnost/praksa	83	34,73
slabo delovno okolje/pogoji in nezmožnost napredovanja v Sloveniji	28	11,72
novi izzivi, izkušnje in znanja	25	10,46
ni odgovoril	23	9,62
služba/karierna priložnost	23	9,62
boljše finančne in življenjske priložnosti v tujini	19	7,95
slabe družbeno-politične razmere v Sloveniji	14	5,86
partner	10	4,18
ponujena zaposlitev v tujini	5	2,09
brez službe/izobrazbe	4	1,67
drugo	2	0,84
družina	2	0,84
nisem se še izselil/preselil sem se v Slovenijo	1	0,42
skupaj	239	100

Vprašanje 21: Ste se za izselitev odločali daljši čas, ali ste se hitro odločili in izselili?

Tabela 29

Število udeležencev z doktoratom glede na čas odločanja o izselitvi

čas odločanja o izselitvi	<i>f</i>	%
hitro sem se odločil in izselil	142	59,41
o tem sem dolgo premišljeval	89	37,24
ni odgovoril	8	3,35
skupaj	239	100

Vprašanje 22: Koliko časa?

Na to vprašanje so odgovarjali tisti, ki so pri vprašanju 21 odgovorili z: »O tem sem dolgo premišljeval.«

Tabela 30

Število udeležencev z doktoratom, ki se je odločalo posamezno dolgo časa

dolgo premišljeval - koliko časa	<i>f</i>	%
----------------------------------	----------	---

do 1 leta	33	36,26
1–5 let	32	35,16
veliko časa	10	10,99
nekaj časa/let	6	6,59
ni odgovoril	3	3,30
5–10 let	3	3,30
več kot 20 let	2	2,20
čakal sem, da sem sprejet na študij	1	1,10
ne vem	1	1,10
skupaj	91	100

Vprašanje 23: Na kateri karierni stopnji ste bili, ko ste se izselili iz Slovenije?

Tabela 31

Število udeležencev z doktoratom na posamezni stopnji ob izselitvi iz Slovenije

stopnja ob izselitvi iz Slovenije	<i>f</i>	%
še med šolanjem	71	29,71
po opravljenem doktoratu	53	22,18
v Sloveniji sem bil že zaposlen (kot začetnik)	30	12,55
zaključeno šolanje	29	12,13
drugo	29	12,13
v tujini sem nadaljeval v Sloveniji začeto uspešno kariero	20	8,37
bil sem brezposeln in nisem mogel najti službe	7	2,93
skupaj	239	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 23.

Tabela 32

Število udeležencev z doktoratom na posamezni stopnji ob izselitvi iz Slovenije pri odgovoru »drugo«

stopnja ob izselitvi iz Slovenije – drugo	<i>f</i>	%
v Sloveniji sem bil zaposlen	12	41,38
po zaključku šole/fakultete	9	31,03
v procesu šolanja	5	17,24
v slabem stanju	1	3,45
drugo	1	3,45
porodniška	1	3,45
skupaj	29	100

1.1.5 Dejavniki, ki so vplivali na izselitev

Med dejavniki, ki so vplivali na izselitev, so kot najpomembnejše ocenjevali: 1) slabe možnosti za poklicni in karierni razvoj in napredovanje, 2) slabe možnosti za zaposlitev, 3) ni bilo zadovoljivih izzivov, priložnosti za osebno rast, 4) slabi pogoji dela in 5) ni bilo zadovoljivih delovnih izzivov (Tabela 33). Podrobnejše analize frekvenčne porazdelitve so razvidne iz tabel 34–37.

Specifično za znanstveno-raziskovalno dejavnost so najpogosteje navajali: 1) slabe možnosti za raziskovalno delo, 2) nestabilne pogoje financiranja znanstveno-raziskovalne dejavnosti v Sloveniji, 3) pomanjkanje pogojev za samostojno raziskovalno delo in ustanovitev lastne raziskovalne skupine, 4) drugo in 5) pomanjkanje primerne raziskovalne infrastrukture v Sloveniji (Tabela 38). Podrobnejše analize frekvenčne porazdelitve so razvidne iz tabel 39–42.

Vprašanje 25: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za odhod iz Slovenije? Prosim, označite stopnjo pomembnosti za vas.

Tabela 33

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za odhod iz Slovenije

dejavnik	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M	SD
slabe možnosti za poklicni in karierni razvoj in napredovanje	19	7	23	58	127	234	4,14	1,22
slabe možnosti za zaposlitev	22	16	29	68	100	235	3,89	1,29
ni bilo zadovoljivih izzivov, priložnosti za osebno rast	24	16	26	75	91	232	3,83	1,30
slabi pogoji dela	17	21	37	78	82	235	3,80	1,22
ni bilo zadovoljivih delovnih izzivov	29	14	32	61	98	234	3,79	1,37
želel sem si le izkušnje tujine	27	19	45	69	72	232	3,60	1,32
nepotizem pri zaposlovanju	40	22	43	42	85	232	3,47	1,49
mentaliteta v Sloveniji	31	25	48	75	55	234	3,42	1,32
družbeni negativizem	34	32	34	79	53	232	3,37	1,36
nizek osebni dohodek	26	27	61	79	41	234	3,35	1,22
korupcija	45	32	53	40	63	233	3,19	1,46
ni bilo mojega delovnega področja	51	36	37	50	60	234	3,14	1,50
ni bilo poklica za mojo izobrazbo	56	33	49	46	49	233	3,00	1,47
nespoštljiv odnos nadrejenih	63	27	43	52	49	234	2,99	1,50
pomanjkanje spoštovanja politične raznolikosti in pluralnosti	53	39	49	54	38	233	2,94	1,40
drugo	12	1	4	2	10	29	2,90	1,80
zapleteni in dolgotrajni birokratski postopki	53	47	51	51	29	231	2,81	1,35

slabo razmerje med višino prispevkov (v zdravstveno in pokojninsko blagajno) in iz tega izhajajočimi pravicami	57	40	60	53	25	235	2,78	1,32
visoka obdavčitev (za tuje razmere nizkega dohodka)	56	47	62	40	30	235	2,75	1,33
nezaposlenost	71	36	48	38	41	234	2,75	1,48
slabi pogoji za študij	66	40	49	45	32	232	2,73	1,41
slabi delovni odnosi med sodelavci	71	33	57	43	30	234	2,69	1,40
ni bilo mojega študijskega programa (v Sloveniji)	85	27	46	29	45	232	2,66	1,54
pomanjkanje (dobrodošlosti) podjetniške pobude	71	45	44	44	27	231	2,61	1,39
stanovanjski problem (težko rešljiv, nerešljiv)	73	48	45	37	28	231	2,56	1,39
več priložnosti za prihodnost mojih otrok	85	36	40	35	34	230	2,55	1,48
nizke pokojnine	87	47	46	32	21	233	2,37	1,34
nizek življenjski standard	81	51	54	28	17	231	2,35	1,27
slaba socialna varnost	103	47	48	22	12	232	2,11	1,22
slabi življenjski pogoji v Sloveniji	111	43	49	15	14	232	2,04	1,22
sledil sem kariernim priložnostim/ambicijam partnerja	138	25	31	14	20	228	1,92	1,33
izselil sem se zaradi partnerja tujca	173	17	21	7	10	228	1,53	1,07

Tabela 34

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za odhod iz Slovenije

dejavnik	% 1	% 2	% 3	% 4	% 5	skupaj
slabe možnosti za poklicni in karierni razvoj in napredovanje	8,12	2,99	9,83	24,79	54,27	100
slabe možnosti za zaposlitev	9,36	6,81	12,34	28,94	42,55	100
ni bilo zadovoljivih delovnih izzivov	12,39	5,98	13,68	26,07	41,88	100
ni bilo zadovoljivih izzivov, priložnosti za osebno rast	10,34	6,90	11,21	32,33	39,22	100
nepotizem pri zaposlovanju	17,24	9,48	18,53	18,10	36,64	100
slabi pogoji dela	7,23	8,94	15,74	33,19	34,89	100
želel sem si le izkušnje tujine	11,64	8,19	19,40	29,74	31,03	100
korupcija	19,31	13,73	22,75	17,17	27,04	100
ni bilo mojega delovnega področja	21,79	15,38	15,81	21,37	25,64	100
mentaliteta v Sloveniji	13,25	10,68	20,51	32,05	23,50	100
družbeni negativizem	14,66	13,79	14,66	34,05	22,84	100
ni bilo poklica za mojo izobrazbo	24,03	14,16	21,03	19,74	21,03	100
nespoštljiv odnos nadrejenih	26,92	11,54	18,38	22,22	20,94	100
ni bilo mojega študijskega programa (v Sloveniji)	36,64	11,64	19,83	12,50	19,40	100
nizek osebni dohodek	11,11	11,54	26,07	33,76	17,52	100
nezaposlenost	30,34	15,38	20,51	16,24	17,52	100
pomanjkanje spoštovanja politične raznolikosti in pluralnosti	22,75	16,74	21,03	23,18	16,31	100

več priložnosti za prihodnost mojih otrok	36,96	15,65	17,39	15,22	14,78	100
slabi pogoji za študij	28,45	17,24	21,12	19,40	13,79	100
visoka obdavčitev (za tuje razmere nizkega dohodka)	23,83	20,00	26,38	17,02	12,77	100
slabi delovni odnosi med sodelavci	30,34	14,10	24,36	18,38	12,82	100
zapleteni in dolgotrajni birokratski postopki	22,94	20,35	22,08	22,08	12,55	100
stanovanjski problem (težko rešljiv, nerešljiv)	31,60	20,78	19,48	16,02	12,12	100
pomanjkanje (dobrodošlosti) podjetniške pobude	30,74	19,48	19,05	19,05	11,69	100
slabo razmerje med višino prispevkov (v zdravstveno in pokojninsko blagajno) in iz tega izhajajočimi pravicami	24,26	17,02	25,53	22,55	10,64	100
nizke pokojnine	37,34	20,17	19,74	13,73	9,01	100
sledil sem kariernim priložnostim/ambicijam partnerja	60,53	10,96	13,60	6,14	8,77	100
nizek življenjski standard	35,06	22,08	23,38	12,12	7,36	100
slabi življenjski pogoji v Sloveniji	47,84	18,53	21,12	6,47	6,03	100
slaba socialna varnost	44,40	20,26	20,69	9,48	5,17	100
izselil sem se zaradi partnerja tujca	75,88	7,46	9,21	3,07	4,39	100
drugo	41,38	3,45	13,79	6,90	34,48	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 25.

Tabela 35

Razlogi za odločitev za odhod iz Slovenije pri udeležencih z doktoratom, ki so pri vprašanju 25 označili »drugo«

vpliv na odločitev za odhod – drugo	f	%
ni odgovoril	17	58,62
slabi delovni in življenjski pogoji	4	13,79
osebni razlogi	3	10,34
družbeni/politični razlogi	3	10,34
profesionalna dejavnost	2	6,90
skupaj	29	100

Tabela 36

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 25

vpliv na odločitev za odhod – drugo	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M
slabi delovni in življenjski pogoji	0	0	0	1	3	4	4,75
družbeni/politični razlogi	0	0	0	0	3	3	5,00
osebni razlogi	0	0	0	1	2	3	4,67
profesionalna dejavnost	0	0	0	0	2	2	5,00

Tabela 37

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 25

vpliv na odločitev za odhod – drugo	%1	%2	%3	%4	%5	skupaj
slabi delovni in življenjski pogoji	0,00	0,00	0,00	25,00	75,00	100
družbeni/politični razlogi	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
osebni razlogi	0,00	0,00	0,00	33,33	66,67	100
profesionalna dejavnost	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100

Vprašanje 26: Odgovorili ste, da delate v znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Prosimo vas, da odgovorite na dodatno vprašanje: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za odhod iz Slovenije? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.

Na to vprašanje so odgovarjali tisti, ki so pri vprašanju 7 o statusu zaposlitve odgovorili z »Zaposlen v znanstveno-raziskovalni organizaciji.«

Tabela 38

Število udeležencev z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za odhod iz Slovenije

dejavnik	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M	SD
slabe možnosti za raziskovalno delo	3	3	9	16	28	59	4,07	1,14
nestabilni pogoji financiranja znanstveno-raziskovalne dejavnosti v Sloveniji	5	3	9	13	28	58	3,97	1,28
pomanjkanje pogojev za samostojno raziskovalno delo in ustanovitev lastne raziskovalne skupine	5	4	8	14	28	59	3,95	1,29
drugo	2	0	3	2	7	14	3,86	1,46
pomanjkanje primerne raziskovalne infrastrukture v Sloveniji	7	3	14	18	17	59	3,59	1,29
ni bilo možnosti za napredovanje	9	3	13	16	18	59	3,53	1,38
občutek odločanja o dodeljevanju projektov po neobjektivnih kriterijih, mimo znanstvene kvalitete	9	1	16	17	16	59	3,51	1,33
razvrednotenje in pomanjkanje ugleda znanstveno raziskovalnega dela v Sloveniji	11	7	10	14	17	59	3,32	1,48
netransparentno odločanje o financiranju projektov ARRS	11	3	16	15	14	59	3,31	1,39
zapletene prijave na projekte ARRS	12	6	25	12	4	59	2,83	1,18
nisem dobil primerne zaposlitve	20	7	11	5	16	59	2,83	1,63
imel sem občutek, da me nadrejeni izkoriščajo	19	8	14	11	6	58	2,60	1,39
nisem dobil zaposlitve	24	5	13	5	12	59	2,59	1,58
preobremenjenost/izgorevanje	20	13	16	5	4	58	2,31	1,23
imel sem občutek, da me izkoriščajo sodelavci	24	15	14	4	1	58	2,02	1,05

Tabela 39

Odstotek udeležencev z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za odhod iz Slovenije

dejavnik	% 1	% 2	% 3	% 4	% 5	skupaj
slabe možnosti za raziskovalno delo	5,08	5,08	15,25	27,12	47,46	100
nestabilni pogoji financiranja znanstveno-raziskovalne dejavnosti v Sloveniji	8,62	5,17	15,52	22,41	48,28	100
pomanjkanje pogojev za samostojno raziskovalno delo in ustanovitev lastne raziskovalne skupine	8,47	6,78	13,56	23,73	47,46	100
ni bilo možnosti za napredovanje	15,25	5,08	22,03	27,12	30,51	100
pomanjkanje primerne raziskovalne infrastrukture v Sloveniji	11,86	5,08	23,73	30,51	28,81	100
razvrednotenje in pomanjkanje ugleda znanstveno raziskovalnega dela v Sloveniji	18,64	11,86	16,95	23,73	28,81	100
nisem dobil primerne zaposlitve	33,90	11,86	18,64	8,47	27,12	100
občutek odločanja o dodeljevanju projektov po neobjektivnih kriterijih, mimo znanstvene kvalitete	15,25	1,69	27,12	28,81	27,12	100
netransparentno odločanje o financiranju projektov ARRS	18,64	5,08	27,12	25,42	23,73	100
nisem dobil zaposlitve	40,68	8,47	22,03	8,47	20,34	100
drugo	14,29	0,00	21,43	14,29	50,00	100
imel sem občutek, da me nadrejeni izkoriščajo	32,76	13,79	24,14	18,97	10,34	100
preobremenjenost/izgorevanje	34,48	22,41	27,59	8,62	6,90	100
zapletene prijave na projekte ARRS	20,34	10,17	42,37	20,34	6,78	100
imel sem občutek, da me izkoriščajo sodelavci	41,38	25,86	24,14	6,90	1,72	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 26.

Tabela 40

Razlogi za odločitev za odhod iz Slovenije pri udeležencih z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so pri vprašanju 26 označili »drugo«

znanstveniki, vpliv na odločitev za odhod – drugo	f	%
ni odgovoril	5	35,71
slaba organizacija znanstvenih dejavnosti	4	28,57
v tujino odšel, preden sem vedel, da bom delal v znanosti	2	14,29
pomanjkanje mentorjev	1	7,14
izkušnje	1	7,14
se še odločam za tujino	1	7,14
skupaj	14	100

Tabela 41

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 26

znanstveniki, vpliv na odločitev za odhod – drugo	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M
--	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	---------------	----------

slaba organizacija znanstvenih dejavnosti v tujino odšel, preden sem vedel, da bom delal v znanosti	0	0	0	0	4	4	5,00
izkušnje	0	0	0	1	1	2	4,50
se še odločam za tujino	0	0	0	0	1	1	5,00
pomanjkanje mentorjev	0	0	0	1	0	1	4,00

Tabela 42

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 26

znanstveniki, vpliv na odločitev za odhod – drugo	%1	%2	%3	%4	%5	skupaj
slaba organizacija znanstvenih dejavnosti v tujino odšel, preden sem vedel, da bom delal v znanosti	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
izkušnje	0,00	0,00	0,00	50,00	50,00	100
se še odločam za tujino	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
pomanjkanje mentorjev	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	100

1.1.6 Dejavniki, ki so vplivali na priselitev v tujo državo

Med dejavniki, ki so vplivali na priselitev v tujo državo, so izpostavljali predvsem: 1) odlične pogoje dela, 2) dobre možnosti za poklicni in karierni razvoj ter napredovanje, 3) dobre možnosti za zaposlitev, 4) odlično referenco za prihodnost (za bivanje v tujini) in 5) izzive, ki jih predstavljajo tuja okolja (Tabela 43). Podrobnejše analize frekvenčne porazdelitve so razvidne iz tabel 44–47.

Specifično za znanstveno-raziskovalno dejavnost so najpogosteje navajali naslednje trditve: 1) dobil sem primerno zaposlitev, 2) dobre možnosti za raziskovalno delo, 3) dobil sem zaposlitev, 4) več sredstev za raziskovalno delo in 5) visok ugled znanstveno-raziskovalnega dela (Tabela 48). Podrobnejše analize frekvenčne porazdelitve so razvidne iz tabel 49–52.

Vprašanje 29_2: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za priselitev v državo, v kateri bivate oziroma ste bivali (zunaj Slovenije)? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.

Tabela 43

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za priselitev v tujo državo

dejavnik	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M	SD
odlični pogoji dela	7	2	10	81	123	223	4,39	0,87

dobre možnosti za poklicni in karierni razvoj ter napredovanje	12	1	12	63	132	220	4,37	1,01
dobre možnosti za zaposlitev	10	7	20	89	97	223	4,15	1,02
odlična referenca za prihodnost (za bivanje v tujini)	16	6	40	60	100	222	4,00	1,18
izzivi, ki jih predstavljajo druga okolja	13	10	35	78	87	223	3,97	1,12
boljše možnosti za osebno rast	26	6	22	81	87	222	3,89	1,28
spoštljiv odnos nadrejenih	21	6	41	71	83	222	3,85	1,23
spoštljivi odnosi med sodelavci	21	9	46	77	69	222	3,74	1,21
dobri delovni odnosi	18	12	49	83	61	223	3,70	1,16
ponujena mi je bila služba v tujini	38	12	32	50	90	222	3,64	1,48
dobri pogoji za študij	40	8	42	58	73	221	3,52	1,44
visok osebni dohodek	14	21	60	93	35	223	3,51	1,06
odlična referenca za prihodnost (ob povratku v Slovenijo)	35	26	49	44	69	223	3,39	1,43
bolj pozitivno družbeno vzdušje	36	13	52	79	43	223	3,36	1,31
bolj mi ustreza mentaliteta kot v Sloveniji	42	14	53	63	51	223	3,30	1,39
izkušnja v tujini bo dvignila moje možnosti po povratku	42	33	49	49	49	222	3,14	1,41
možnosti za učenje tujih jezikov	47	19	57	57	43	223	3,13	1,39
večje spoštovanje politične raznolikosti in pluralnosti	49	19	65	46	44	223	3,08	1,40
višji življenjski standard	48	23	53	72	27	223	3,03	1,33
s svojim poklicem sem se lahko zaposlil/a le v tujini	50	36	46	47	44	223	3,00	1,44
boljši življenjski pogoji kot v Sloveniji	47	32	58	51	35	223	2,98	1,36
jasni, hitri in nezapleteni birokratski postopki	52	33	59	52	26	222	2,85	1,33
drugo	10	1	7	0	8	26	2,81	1,70
boljše razmerje med vplačili in storitvami na področju zdravstva in pokojnin	53	36	63	48	23	223	2,78	1,30
podjetništvu bolj naklonjeno okolje	68	31	49	46	27	221	2,70	1,41
boljše priložnosti za prihodnost mojih otrok	83	21	47	33	39	223	2,66	1,52
nizki davki	57	45	75	25	19	221	2,57	1,23
višje pokojnine	78	27	60	32	26	223	2,56	1,39
moj študij je bil možen le v tujini	96	16	44	30	35	221	2,51	1,53
boljša socialna varnost kot v Sloveniji	74	35	64	29	21	223	2,50	1,32
lažja ureditev stanovanjskega problema	75	39	56	31	22	223	2,49	1,34

Tabela 44

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za priselitev v tujo državo

dejavnik	% 1	% 2	% 3	% 4	% 5	skupaj
dobre možnosti za poklicni in karierni razvoj ter napredovanje	5,45	0,45	5,45	28,64	60,00	100
odlični pogoji dela	3,14	0,90	4,48	36,32	55,16	100
odlična referenca za prihodnost (za bivanje v tujini)	7,21	2,70	18,02	27,03	45,05	100
dobre možnosti za zaposlitev	4,48	3,14	8,97	39,91	43,50	100
ponujena mi je bila služba v tujini	17,12	5,41	14,41	22,52	40,54	100

izzivi, ki jih predstavljajo druga okolja	5,83	4,48	15,70	34,98	39,01	100
boljše možnosti za osebno rast	11,71	2,70	9,91	36,49	39,19	100
spoštljiv odnos nadrejenih	9,46	2,70	18,47	31,98	37,39	100
dobri pogoji za študij	18,10	3,62	19,00	26,24	33,03	100
spoštljivi odnosi med sodelavci	9,46	4,05	20,72	34,68	31,08	100
odlična referenca za prihodnost (ob povratku v Slovenijo)	15,70	11,66	21,97	19,73	30,94	100
dobri delovni odnosi	8,07	5,38	21,97	37,22	27,35	100
bolj mi ustreza mentaliteta kot v Sloveniji	18,83	6,28	23,77	28,25	22,87	100
izkušnja v tujini bo dvignila moje možnosti po povratku	18,92	14,86	22,07	22,07	22,07	100
s svojim poklicem sem se lahko zaposlil/a le v tujini	22,42	16,14	20,63	21,08	19,73	100
večje spoštovanje politične raznolikosti in pluralnosti	21,97	8,52	29,15	20,63	19,73	100
bolj pozitivno družbeno vzdušje	16,14	5,83	23,32	35,43	19,28	100
možnosti za učenje tujih jezikov	21,08	8,52	25,56	25,56	19,28	100
boljše priložnosti za prihodnost mojih otrok	37,22	9,42	21,08	14,80	17,49	100
visok osebni dohodek	6,28	9,42	26,91	41,70	15,70	100
moj študij je bil možen le v tujini	43,44	7,24	19,91	13,57	15,84	100
boljši življenjski pogoji kot v Sloveniji	21,08	14,35	26,01	22,87	15,70	100
podjetništvu bolj naklonjeno okolje	30,77	14,03	22,17	20,81	12,22	100
višji življenjski standard	21,52	10,31	23,77	32,29	12,11	100
višje pokojnine	34,98	12,11	26,91	14,35	11,66	100
jasni, hitri in nezapleteni birokratski postopki	23,42	14,86	26,58	23,42	11,71	100
boljše razmerje med vplačili in storitvami na področju zdravstva in pokojnin	23,77	16,14	28,25	21,52	10,31	100
lažja ureditev stanovanjskega problema	33,63	17,49	25,11	13,90	9,87	100
boljša socialna varnost kot v Sloveniji	33,18	15,70	28,70	13,00	9,42	100
nizki davki	25,79	20,36	33,94	11,31	8,60	100
drugo	38,46	3,85	26,92	0,00	30,77	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 29_2.

Tabela 45

Razlogi za odločitev za priselitev v tujo državo pri udeležencih z doktoratom, ki so pri vprašanju 29_2 označili »drugo«

vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo – drugo	f	%
ni odgovoril	20	76,92
drugo	3	11,54
odnos med ljudmi in odnos države do ljudi	2	7,69
študij	1	3,85
skupaj	26	100

Tabela 46

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 29_2

vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo – drugo	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M
drugo	0	0	0	0	3	3	5,00
odnos med ljudmi in odnos države do ljudi	0	0	0	0	2	2	5,00
študij	0	0	0	0	1	1	5,00

Tabela 47

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 29_2

vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo – drugo	%1	%2	%3	%4	%5	skupaj
drugo	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
odnos med ljudmi in odnos države do ljudi	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
študij	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100

Vprašanje 27: Odgovorili ste, da delate v znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Prosimo vas, da odgovorite na dodatno vprašanje: V kolikšni meri so spodaj naštetih dejavniki vplivali na vašo odločitev za priselitev v državo, v kateri bivate? Prosimo, označite stopnjo pomembnosti za vas.

Na to vprašanje so odgovarjali tisti, ki so pri vprašanju 7 o statusu zaposlitve odgovorili z »Zaposlen v znanstveno-raziskovalni organizaciji.«

Tabela 48

Število udeležencev z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za priselitev v tujo državo

dejavnik	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M	SD
dobil sem primerno zaposlitev	3	0	4	5	43	55	4,55	1,03
dobre možnosti za raziskovalno delo	2	0	5	14	34	55	4,42	0,94
dobil sem zaposlitev	4	0	8	8	35	55	4,27	1,18
več sredstev za raziskovalno delo	5	0	6	11	32	54	4,20	1,23
visok ugled znanstveno-raziskovalnega dela	4	3	6	13	29	55	4,09	1,24
stabilni, predvidljivi pogoji financiranja znanstveno-raziskovalne dejavnosti	3	2	8	17	25	55	4,07	1,12
povezanost oddelka z drugimi vrhunskimi akademskimi institucijami	6	0	6	16	26	54	4,04	1,27
korektni odnosi vodilnih znanstvenikov	3	2	10	18	22	55	3,98	1,11
korektni odnosi med znanstveniki	3	2	10	19	21	55	3,96	1,10
odprte, jasne možnosti za napredovanje	4	1	10	19	21	55	3,95	1,15
mednarodni ugled institucije, kjer sem zaposlen	5	1	12	12	24	54	3,91	1,26
oddelek je bolj mednaroden	6	0	10	16	22	54	3,89	1,27
boljša infrastruktura za raziskovanje	9	0	6	15	24	54	3,83	1,44

boljša laboratorijska oprema/dostop do podatkovnih baz/infrastruktura za raziskovanje	10	0	9	9	26	54	3,76	1,52
več sredstev za raziskovalno sodelovanje (npr. obiskovanje konferenc)	7	2	11	11	23	54	3,76	1,39
več sodelavcev znotraj oddelka, ki delajo na podobnem raziskovalnem področju	7	1	10	19	17	54	3,70	1,30
boljši dostop do podatkovnih baz	8	1	17	18	10	54	3,39	1,25
izkušnja v tujini bo dvignila moje možnosti po povratku	11	4	13	13	13	54	3,24	1,44
korektna obremenjenost	7	4	26	8	10	55	3,18	1,20
ugodno razmerje med delovnim časom in prostim časom	13	2	18	13	9	55	3,05	1,38
drugo	1	0	6	0	1	8	3,00	1,07
boljše razmerje med raziskovalnimi in pedagoškimi obveznostmi kot v Sloveniji	14	3	18	10	9	54	2,94	1,41

Tabela 49

Odstotek udeležencev z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov, ki so vplivali na njihovo odločitev za priselitev v tujo državo

dejavnik	% 1	% 2	% 3	% 4	% 5	skupaj
dobil sem primerno zaposlitev	5,45	0,00	7,27	9,09	78,18	100
dobil sem zaposlitev	7,27	0,00	14,55	14,55	63,64	100
dobre možnosti za raziskovalno delo	3,64	0,00	9,09	25,45	61,82	100
več sredstev za raziskovalno delo	9,26	0,00	11,11	20,37	59,26	100
visok ugled znanstveno-raziskovalnega dela	7,27	5,45	10,91	23,64	52,73	100
boljša laboratorijska oprema/dostop do podatkovnih baz/infrastruktura za raziskovanje	18,52	0,00	16,67	16,67	48,15	100
povezanost oddelka z drugimi vrhunskimi akademskimi institucijami	11,11	0,00	11,11	29,63	48,15	100
stabilni, predvidljivi pogoji financiranja znanstveno-raziskovalne dejavnosti	5,45	3,64	14,55	30,91	45,45	100
boljša infrastruktura za raziskovanje	16,67	0,00	11,11	27,78	44,44	100
mednarodni ugled institucije, kjer sem zaposlen	9,26	1,85	22,22	22,22	44,44	100
več sredstev za raziskovalno sodelovanje (npr. obiskovanje konferenc)	12,96	3,70	20,37	20,37	42,59	100
korektni odnosi vodilnih znanstvenikov	5,45	3,64	18,18	32,73	40,00	100
oddelek je bolj mednaroden	11,11	0,00	18,52	29,63	40,74	100
korektni odnosi med znanstveniki	5,45	3,64	18,18	34,55	38,18	100
odprte, jasne možnosti za napredovanje	7,27	1,82	18,18	34,55	38,18	100
več sodelavcev znotraj oddelka, ki delajo na podobnem raziskovalnem področju	12,96	1,85	18,52	35,19	31,48	100
izkušnja v tujini bo dvignila moje možnosti po povratku	20,37	7,41	24,07	24,07	24,07	100
korektna obremenjenost	12,73	7,27	47,27	14,55	18,18	100
boljši dostop do podatkovnih baz	14,81	1,85	31,48	33,33	18,52	100

ugodno razmerje med delovnim časom in prostim časom	23,64	3,64	32,73	23,64	16,36	100
boljše razmerje med raziskovalnimi in pedagoškimi obveznostmi kot v Sloveniji	25,93	5,56	33,33	18,52	16,67	100
drugo	12,50	0,00	75,00	0,00	12,50	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 27

Tabela 50

Razlogi za priselitev v tujo državo pri udeležencih z doktoratom v znanstveno-raziskovalni dejavnosti, ki so pri vprašanju 27 označili »drugo«

znanstveniki, vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo – drugo	f	%
ni odgovoril	6	75,00
svoboda pri delu	1	12,50
drugo	1	12,50
skupaj	8	100

Tabela 51

Število udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 27

znanstveniki, vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo – drugo	f1	f2	f3	f4	f5	skupaj	M
svoboda pri delu	0	0	0	0	1	1	5,00
drugo	0	0	1	0	0	1	3,00

Tabela 52

Odstotek udeležencev z doktoratom, ki so označili posamezno stopnjo pomembnosti dejavnikov pri odgovoru »drugo« na vprašanju 27

znanstveniki, vpliv na odločitev za priselitev v tujo državo - drugo	%1	%2	%3	%4	%5	skupaj
svoboda pri delu	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	100
drugo	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	100

1.1.7 Odnos do vrnitve v Slovenijo

Njihov odnos do vrnitve v Slovenijo je sledeč: 31 % jih navaja, da bi se vrnil, če bi se v Sloveniji določene stvari spremenile, 24 % jih o vrnitvi ne razmišlja in bo ostala v tujini, 23 % jih je že nazaj v Sloveniji, 12 % se jih bo vrnilo in 3 % so bili v tujini, se vrnil, ponovno odšli in se vrnil (Tabela 53). Povprečno so v tujini od 5 in 10 let (Tabela 54).

Tisti udeleženci, ki so na vprašanje 28 odgovorili z: *»sem že nazaj v Sloveniji«* in *»sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil,«* so bili v tujini najpogosteje do 5 let (Tabela 55). Tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili z: *»sem že nazaj v Sloveniji«* in *»sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil,«* so nazaj v Sloveniji najpogosteje do 5 let (Tabela 56).

Tisti, ki se bodo vrnil v Slovenijo, so najpogosteje poročali o razlogu ponovnega zблиžanja z domačimi/domovino, na drugem mestu pa so bili boljši naravni in socialni pogoji (narava, hrana, šolstvo, standard življenja, okolje za vzgojo otrok ipd.) in na tretjem upokožitev (Tabela 57).

Tisti, ki bi se vrnil, če bi se v Sloveniji spremenile določene stvari, so navajali različne želje: 1) večja možnost profesionalnega napredka/cenjenost znanja, 2) ureditev družbeno-političnega stanja in 3) boljši delovni pogoji (boljši odnosi, etični in profesionalni standardi ...), kot je razvidno iz tabele 58.

Tisti, ki o vrnitvi sploh ne razmišljajo, najpogosteje navajajo razlog slabših pogojev za delo in življenje v Sloveniji. Prav tako izpostavljajo boljšo družbeno-politično ureditev v tujini. Želeli bi si boljše življenjske in delovne pogoje, kot je razvidno iz tabel 59 in 60. Konkretni odgovori so bili npr. *»ker sveta ne vidim razdeljenega na Slovenijo in tujino«, »težko bi bilo najti primerljivo zaposlitev kot jo imam v tujini«, »okolje in mentaliteta v Sloveniji je polna predsodkov in sovraštva, še zlasti proti LGBTIQ+ skupnosti, v tujini se počutim varneje in bolje sprejet kot 'doma'«.*

Več kot polovica tistih, ki bodo ostali v tujini, si želi sodelovati s Slovenijo. Izpostavljajo več možnih načinov, ki jih nekateri že prakticirajo: sodelovanje s fakulteto v Sloveniji, strokovno sodelovanje, znanstveno sodelovanje (Tabela 62).

Tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili s: *»sem že nazaj v Sloveniji,«* so kot najpogostejši razlog navajali zaposlitev in družino (Tabela 63). Ob povratku so se soočali z nekaterimi težavami, izpostavili so birokracijo in obdavčevanje, družbene probleme in probleme s sistemsko ureditvijo (Tabela 65). Večina (65 %) jih je zadovoljnih z vrnitvijo in jih ne razmišlja o ponovnem odhodu (58 %). Tisti, ki razmišljajo o ponovnem odhodu, najpogosteje navajajo dva razloga: delo/boljši zaslužek v tujini in slabi pogoji življenja/dela v Sloveniji (Tabela 68).

Tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili z: *»sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil,«*, so najpogosteje navajali osebne razloge in menjavo okolja/načina življenja. Bolj podrobni odgovori so razvidni iz tabel 69–71.

Vprašanje 28: Kakšen je vaš odnos do vrnitve v Slovenijo?

Tabela 53

Število udeležencev z doktoratom, ki ima posamezen odnos do vrnitve v Slovenijo

odnos do vrnitve v Slovenijo	f	%
vrnil bi se, če bi se v Sloveniji spremenile določene stvari	75	31,38
ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini	58	24,27
sem že nazaj v Sloveniji	55	23,01
vrnil se bom	29	12,13
prekinil z izpolnjevanjem ankete	14	5,86
sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil	8	3,35
skupaj	239	100

Vprašanje 29: Koliko let ste že v tujini?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »vrnil se bom«, »vrnil bi se, če bi se v Sloveniji spremenile določene stvari« in »ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini«.

Tabela 54

Število udeležencev z doktoratom, ki so v tujini določen čas

koliko let ste v tujini	f	%
5–10 let	73	44,79
do 5 let	34	20,86
10–15 let	33	20,25
15–20 let	13	7,98
ni odgovoril	3	1,84
20–25 let	3	1,84
25–30 let	2	1,23
30–35 let	2	1,23
skupaj	163	100

Vprašanje 30: Koliko let ste bili v tujini?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji« in »sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil«.

Tabela 55

Število udeležencev z doktoratom, ki so bili v preteklosti v tujini določen čas

koliko let ste bili v tujini	f	%
do 5 let	45	71,43
5–10 let	14	22,22
10–15 let	1	1,59
15–20 let	1	1,59
25–30 let	1	1,59
več kot 45 let	1	1,59

skupaj

63 100

Vprašanje 31: Koliko let ste že nazaj v Sloveniji?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili z »sem že nazaj v Sloveniji« in »sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil«.

Tabela 56

Število udeležencev z doktoratom, ki so nazaj v Sloveniji določen čas

koliko let ste nazaj v Sloveniji	f	%
do 5 let	39	61,90
5–10 let	15	23,81
10–15 let	7	11,11
ni odgovoril	2	3,17
skupaj	63	100

Vprašanje 32: Kaj je razlog, da se boste vrnili?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »vrnil se bom«.

Tabela 57

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za morebitno vrnitev v Slovenijo

razlog za vrnitev v Slovenijo v prihodnosti	f	%
se ponovno zblížati z domačimi/domovino	11	36,67
boljši naravni in socialni pogoji (narava, šolstvo, standard življenja ...)	10	33,33
upokojitev/starost	3	10,00
konec/pričetek predvidenih službenih/šolskih obveznosti	3	10,00
ljubezen	2	6,67
ni odgovoril	1	3,33
skupaj	30	100

Vprašanje 33: Kaj bi se po vaše moralo spremeniti, da bi se vrnili?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »vrnil bi se, če bi se v Sloveniji spremenile določene stvari«.

Tabela 58

Število udeležencev z doktoratom, ki menijo, da bi se morali določeni pogoji spremeniti, da bi se vrnili v Slovenijo

kaj bi se moralo spremeniti, da bi se vrnili v Slovenijo	f	%
večja možnost profesionalnega napredka/cenjenost znanja	26	34,21
ureditev družbeno-političnega stanja	24	31,58
boljši delovni pogoji (boljši odnosi, etični in profesionalni standardi ...)	15	19,74
ni odgovoril	8	10,53

drugo	2	2,63
veliko stvari	1	1,32
skupaj	76	100

Vprašanje 34: Zakaj boste ostali v tujini?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini«.

Tabela 59

Število udeležencev z doktoratom z določenim razlogom, zakaj se ne bodo vrnil v Slovenijo

zakaj boste ostali v tujini	f	%
zaradi slabših pogojev za delo in življenje v Sloveniji	34	57,63
ni odgovoril	10	16,95
ker je tu moja družina/dom	7	11,86
osebni razlogi	5	8,47
zaradi slabših družbeno-političnih razmer v Sloveniji	2	3,39
ob pravi možnosti bi se vrnil	1	1,69
skupaj	59	100

Vprašanje 35: Kateri so najpomembnejši razlogi, da ne razmišljate o vrnitvi?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini«.

Tabela 60

Število udeležencev z doktoratom z določenim razlogom, zaradi katerega ne razmišljajo o vrnitvi v Slovenijo

kateri so najpomembnejši razlogi	f	%
dobri življenjski in delovni pogoji v tujini	23	38,98
ni odgovoril	15	25,42
dobra družbeno-politična ureditev v tujini	7	11,86
drugo	6	10,17
družina/partner/prijatelji/socialni krog v tujini	5	8,47
osebni razlogi	3	5,08
skupaj	59	100

Vprašanje 36: Ali razmišljate, da bi kako drugače sodelovali s Slovenijo?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini«.

Tabela 61

Število udeležencev z doktoratom, ki razmišlja o sodelovanju s Slovenijo iz tujine

ali razmišljate, da bi sodelovali s Slovenijo	f	%
da	39	66,10
ne	18	30,51
ni odgovoril	2	3,39
skupaj	59	100

Vprašanje 37: Kako, na katerih področjih? Če že sodelujete, prosim opišite.

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »ne razmišljam o vrnitvi, ostal bom v tujini« ter so na vprašanje 36 odgovorili »da«.

Tabela 62

Število udeležencev z doktoratom, ki razmišlja o sodelovanju s Slovenijo iz tujine na določenem področju

kako, na katerih področjih	f	%
sodelovanje s fakulteto v Sloveniji	15	37,50
strokovno sodelovanje	7	17,50
znanstveno sodelovanje	7	17,50
ni odgovoril	4	10,00
ne sodelujem še	3	7,50
delitev znanja iz tujine Slovencem	2	5,00
svetovanje Slovencem	1	2,50
povezovanje dveh držav	1	2,50
skupaj	40	100

Vprašanje 38: Kaj je bil razlog, da ste se vrnili?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji«.

Tabela 63

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za vrnitev v Slovenijo

razlog za vrnitev v Slovenijo	f	%
zaposlitev	27	49,09
družina	14	25,45
drugo	12	21,82
ni odgovoril	1	1,82
študij	1	1,82
skupaj	55	100

Odgovori na »drugo« pri vprašanju 38.

Tabela 64

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za vrnitev v Slovenijo pri odgovoru »drugo«

razlog za vrnitev v Slovenijo – drugo	f	%
--	----------	----------

iztek štipendijskih/študijskih obveznosti	5	41,67
osebni razlogi	3	25,00
družbeno-politični in naravni razlogi	2	16,67
upokojitev	1	8,33
izguba službe/iztek obdobja službe v tujini	1	8,33
skupaj	12	100

Vprašanje 39: S katerimi težavami ste se soočali ob povratku?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji«.

Tabela 65

Število udeležencev z doktoratom, ki so se ob povratku v Slovenijo soočali s posameznimi težavami

s katerimi težavami soočali ob povratku	<i>f</i>	%
ni odgovoril	17	30,91
z nobenimi	10	18,18
birokracija in obdavčevanje	7	12,73
družbeni problemi	7	12,73
problemi s sistemsko ureditvijo	7	12,73
problemi z zaposlitvijo	4	7,27
težave s prilagajanjem na okolje	2	3,64
osebne težave	1	1,82
skupaj	55	100

Vprašanje 40: Ali ste zadovoljni, da ste se vrnili?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji«.

Tabela 66

Zadovoljstvo udeležencev z doktoratom z vrnitvijo v Slovenijo

ste zadovoljni z vrnitvijo	<i>f</i>	%
da	36	65,45
ne	5	9,09
ni odgovoril	4	7,27
deloma	4	7,27
da in ne	4	7,27
nevtralno	1	1,82
neodločen	1	1,82
skupaj	55	100

Vprašanje 41: Ali razmišljate o ponovnem odhodu?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji«.

Tabela 67

Število udeležencev z doktoratom, ki razmišlja o ponovnem odhodu.

razmišljate o ponovnem odhodu	<i>f</i>	%
ne	32	58,18
da	23	41,82
skupaj	55	100

Vprašanje 42: Ali lahko navedete razloge, zakaj razmišljate o ponovnem odhodu?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem že nazaj v Sloveniji« ter so na vprašanje 41 odgovorili »da«.

Tabela 68

Število udeležencev z doktoratom, ki zaradi posameznega razloga razmišljajo o ponovnem odhodu v tujino.

razlogi za razmišljanje o ponovnem odhodu	<i>f</i>	%
delo/boljši zaslužek v tujini	7	29,17
slabi pogoji življenja/dela v Sloveniji	7	29,17
slabi družbeno-politični pogoji v Sloveniji	4	16,67
drugo	3	12,50
ni odgovoril	1	4,17
študij v tujini	1	4,17
osebni razlogi	1	4,17
skupaj	24	100

Vprašanje 43: Kateri so razlogi za vašo vrnitev?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili z »sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil«.

Tabela 69

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za ponovno vrnitev v Slovenijo

razlogi za vrnitev v Slovenijo	<i>f</i>	%
osebni razlogi	4	44,44
menjava okolja/načina življenja	2	22,22
ni odgovoril	1	11,11
služba	1	11,11
drugo	1	11,11
skupaj	9	100

Vprašanje 44: Kako to, da niste ostali v Sloveniji, se tukaj niste dobro našli, ali se vam je tujina ponudila boljšo priložnost?

Na vprašanje so odgovarjali tisti, ki so na vprašanje 28 odgovorili »sem bil v tujini, se vrnil, ponovno odšel in se vrnil«.

Odgovori na prvi del vprašanja – »se tukaj niste dobro našli«.

Tabela 70

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za ponoven odhod v tujino

razlogi za ponoven odhod v tujino – se niste dobro našli	<i>f</i>	%
ni odgovoril	5	55,56
služba v tujini	2	22,22
boljša priložnost v tujini	1	11,11
drugo	1	11,11
skupaj	9	100

Odgovori na drugi del vprašanja – »vam je tujina ponudila boljšo priložnost«.

Tabela 71

Število udeležencev z doktoratom s posameznim razlogom za ponoven odhod v tujino

razlogi za ponoven odhod v tujino – boljša priložnost	<i>f</i>	%
ni odgovoril	4	44,44
služba v tujini	2	22,22
drugo	1	11,11
slabe družbeno-politične razmere v Sloveniji	1	11,11
študij v tujini	1	11,11
skupaj	9	100

1.2 Kvalitativno: Analiza intervjujev

V okviru kvalitativne raziskave smo v obdobju med 1. 3. 2021 in 19. 4. 2021 opravili 11 intervjujev. Naši sogovorniki so bili slovenski izseljenci, med njimi 4 povratniki, z doseženo najvišjo stopnjo izobrazbe. Devet sogovornikov je bilo doktorjev znanosti, dva sta v času izvedbe intervjuja zaključevala doktorski študij. Med intervjuvanci je bilo 8 moških in 3 ženske. Na podlagi opravljenih in transkribiranih intervjujev smo opredelili 6 kategorij, relevantnih za ciljno-raziskovalni projekt: 1. izobrazba, 2. dejavniki za izselitev, 3. delo, 4. povratna migracija, 5. sodelovanje s Slovenijo in 6. predlogi za državo. Opredeljene kategorije predstavljajo tematske sklope, v okviru katerih bomo predstavili ugotovitve raziskave. Te bodo nadalje predstavljene znotraj podkategorij in podkrepljene s ključnimi izjavami intervjuvancev, ki prezentirajo in povzemajo dobljene rezultate. Citati so zapisani v poševnem tekstu, opremljeni z zaporedno številko posameznega intervjuvanca, npr. I1, I2, itd.

1.2.1 Izobrazba

Devet od enajstih (N=11) intervjuvancev ima doseženo najvišjo stopnjo izobrazbe, doktorat znanosti, dva sta bila v času izvedbe intervjujev še doktoranda. Večina intervjuvancev je doktorski naziv pridobila v tujini, trije sogovorniki so doktorski študij zaključili v Sloveniji. Od tega sta dva sogovornika svoj doktorski študij opravljala pod okriljem Univerze v Ljubljani, vendar je njuno doktorsko usposabljanje potekalo v tujini. Tudi oba doktoranda svoj doktorski študij zaključujeta izven Slovenije.

➤ Doktorski študij v Sloveniji

Trije sogovorniki so doktorski študij opravljali na Univerzi v Ljubljani, dva na Ekonomski fakulteti, ena sogovornica na Fakulteti za računalništvo in informatiko, vendar pa je bilo njihovo doktorsko izobraževanje deloma opravljeno v tujini.

Dodiplomski študij, univerzitetni študij, magistrski študij in doktorski študiji, vse tri ravni so bili v bistvu nazivi, izdani znotraj Univerze v Ljubljani, sem se pa med doktorskim študijem izobraževal v tujini, ampak končni naziv pa je bil dodeljen s strani Univerze v Ljubljani. (I4)

Po izobrazbi sem doktorica računalništva in informatike, to izobrazbo sem pridobila v Ljubljani, na Univerzi za računalništvo in informatiko, pred tem sem dokončala dodiplomski študij računalništva na Fakulteti za računalništvo in informatiko in dodiplomski študij matematike na

Fakulteti za matematiko in fiziko v Ljubljani. (...) Večji del svojega doktorskega usposabljanja sem opravila v tujini, v Londonu, Torontu in Houstonu, vse te izkušnje so mi dale vedeti, da bo priložnost za dodatno usposabljanje v tujini dobra naložba. (I10)

➤ Doktorski študij v tujini

Večina intervjuvancev je doktorski študij opravljala v tujini. Razlogi za to so bili različni – neuspešno iskanje zaposlitve v Sloveniji, predhodne izobraževalne izkušnje v tujini, želja po doktorskem študiju s področja, ki je v Sloveniji še nerazvito, slabe izkušnje na fakulteti, ambicioznost, vedoželjnost, raziskovalne priložnosti, želja po spremembi in izkušnji življenja v tujini.

Po študiju sem se poskusil v Sloveniji zaposliti, kar mi ni uspelo, zato sem odšel v tujino na doktorat na Nanyang Technological University v Singapurju, kjer sem opravljal doktorat iz biofizike. (I1)

Za magistrsko stopnjo sem najprej razmišljal, da bi ostal v Sloveniji, potem pa v Ljubljani niso bili razpisani vsi magistrski študijski programi, ki so bili najprej predvideni. Zaradi tega se nas je nekaj odločilo, da bomo odšli v tujino, nekateri pa so npr. počakali eno leto, v upanju da se bodo naknadno spet razpisali prvotno predvideni študijski programi. Osebnostno me je zelo zanimala bionika, ki je interdisciplinarno področje, ki združuje naravoslovne in biološke znanosti ter tehniko. Našel sem magistrski študijski program v Aachnu, na univerzi RWTH, na katero sem bil sprejet. Pri mentorju, pri katerem sem delal magistrsko nalogo, sem potem delal še doktorat. (I6)

Ko sem začel pisati diplomsko nalogo, sem že pri sami idejni zasnovi diplome dobil precej zavrnitev. Ne v smislu, da kdo ne bi želel biti moj mentor, ampak da so moje ideje preveč ambiciozne ter da ne rabim toliko delat, da lahko naredim manj. (...) Takrat sem začel gledati, kam bi lahko šel naprej v tujino. Zanimalo me je delo v znanosti, vse kar bi lahko v Sloveniji delal s svojo diplomom, pa bi bilo bolj praktično usmerjeno. Za magistrski študij sem si nato izbral Finsko, ampak ne zaradi države same po sebi, to mi ni bil najpomembnejši faktor pri izbiri. Finsko sem si izbral zaradi študijskega programa, ki je zadovoljeval moje potrebe. (...) Za opravljanje doktorata pa sem sicer poizvedoval tudi o možnostih na Finskem, ampak sem želel iti drugam. Ugotovil sem, da je sprememba okolja zelo stimulatívna, tako z vidika študija kot osebnega in profesionalnega razvoja. (I8)

➤ Predhodne izobraževalne izkušnje v tujini

Skoraj vsi sogovorniki so imeli pred doktorskim študijem v tujini že predhodne izobraževalne izkušnje izven Slovenije – od magistrskega študija, opravljanja študijske prakse, poletnih šol, do Erasmus izmenjave.

Mislim, da po drugem letniku, ko sem poleti šel k profesorju Peterlinu v San Francisco, za čez poletje, celo za tri mesece. To je on kril stroške in sem imel tako malo izkušnjo v laboratoriju, in sem potem iz tega naredil diplomu. (...) To je bil en tak dogodek, ki me je zaznamoval. (I2)

Pri meni se je vse skupaj začelo z Erasmusom izmenjavo na Danskem. To je bil četrti letnik faksa, dodiplomskega. Potem sem med absolventu šel še za pol leta v Nico, oziroma, zraven Nice, en internship, se pravi, študentsko prakso. In potem sem šel na magisterij. Torej najprej štiri mesece, pa koliko je trajala izmenjava ene šest mesecev, delavna praksa potem eno leto, magisterij, pa še vsaj tri leta doktorata. (I3)

➤ Podoktorsko usposabljanje v tujini

Nekaj sogovornikov je po zagovoru doktorata nadaljevalo s podoktorskim usposabljanjem v tujini. Zanimivo, da sta kar dva od treh intervjuvancev, ki so doktorski študij zaključili na Univerzi v Ljubljani, svoje podoktorsko usposabljanje opravljala na tujih izobraževalno-raziskovalnih ustanovah. Oba sta že tekom doktorskega študija del svojih študijskih obveznosti opravljala v tujini.

Prvič sem se v tujini izobraževal 2010, nekako na polovici svojega doktorskega študija. Ni šlo za nobeno formalno izmenjavo, bolj je šlo za neke osebne zveze in poznanstva mojih somentorjev, kar je na doktorski ravni dokaj tipična praksa, in sicer 2010 sem šel v Ameriko, in čisto slučajno, zelo velika sreča, pristal na Univerzi Harvard. Tako da sem 2010 bil na Harvardu, in sicer na Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology, na sociologiji. Potem sem pa nazadnje, po doktorskem študiju, delal tudi post doc, za katerega sem prijel Fulbrightovo štipendijo, to je bilo leta 2017, in sem se vrnil na Harvard, tako da sem tudi post doc delal na Harvardu, v okviru Fulbrightove štipendije. (I4)

Med letoma 2016 in 2019 sem bila podoktorska raziskovalka na Univerzi Stanford (Stanford University) na področju računalništva. Danes sem docentka oz. tenure track assistant professor na Univerzi Harvard (Harvard University), na oddelku za biomedicinsko informatiko, na oddelku za podatkovne znanosti. (I10)

Če povzamemo, vsi naši sogovorniki so del svojega terciarnega izobraževanja opravljali v tujini. Tisti, ki so se odločili za doktorski študij izven Slovenije, so že imeli predhodne izobraževalne izkušnje v tujini, v obliki študijske prakse, poletne šole, magistrskega študija ali Erasmus izmenjave. Dva od treh sogovornikov, ki so svoj doktorski naziv pridobili na slovenski univerzi, sta imela tekom študija stik s tujimi izobraževalno-raziskovalnimi ustanovami, kjer sta opravila večji del svojih študijskih obveznosti. Po zaključku doktorskega študija sta se oba odločila še za podoktorsko usposabljanje v tujini.

Tudi nekatere druge zadnje opravljene raziskave (Kožar Rosulnik 2022; Valentinčič 2022; Núñez, Fraioli in Hoed 2022) ugotavljajo, da je »brain drain« oz. beg možganov običajno intenzivnejši v zgodnjih fazah poklicne poti, zlasti pa na stopnji doktorskega študija ali celo na stopnji dodiplomskega in magistrskega študija. Rezultati omenjenih raziskav kažejo na to, da se mladi po večini izseljujejo zaradi izobraževanja oziroma izpopolnjevanja v tujini in se nato po zaključenem študiju največkrat ne vrnejo, kar bomo prikazali z rezultati naše raziskave v nadaljevanju.

1.2.2 Dejavniki za izselitev

Vsi intervjuvanci so kot glavni razlog za selitev izpostavili formalno izobraževanje in izpopolnjevanje, največkrat s področja, ki v Sloveniji še ni (dovolj) razvito, v povezavi z nekaterimi drugimi razlogi, kot so: želja po osebnem razvoju, kakovost študija na prestižni univerzi v tujini, spoznavanje kultur in osamosvajanje, neambiciozno okolje in slovenska mentaliteta, raziskovalne priložnosti, zaposlitvene možnosti v tujini, neuspešno iskanje zaposlitve, pomanjkanje priložnosti v slovenskem akademskem prostoru, višji življenjski standard, raziskovalna infrastruktura, strokovno izpopolnjevanje. Le ena intervjuvanka se je izselila po zaključenem formalnem izobraževanju, in sicer zaradi zaposlitve na tujih izobraževalnih ustanovah. Je tudi edina sogovornica, ki se je izselila skupaj z družino. Vsi ostali intervjuvanci so se selili sami.

V nadaljevanju bomo izpostavili nekaj izbranih primerov.

➤ Želja po osebem razvoju

V Ameriko, na začetku, se mi zdi, da je bila ta osebna stvar, da me je nekaj vleklo. Čisto v nekem novem okolju, kjer te nobeden ne pozna, lahko malo eksperimentiraš s tem, kdo si, kako hočeš živeti. V Sloveniji sem pri starših živel, ko sem študiral, in zdelo se je v redu, in Slovenija mi je

všeč. Ampak vseeno, če hočeš sebe nekako, si dati možnost, da se na drug način pogledaš in na svetu je dobro na čisto na novo začeti, posebej v velikih mestih. (I2)

➤ Kakovost študija na prestižni univerzi v tujini

Želel sem si iti na eno izmed boljših svetovnih univerz. Tako da to je to, gledal sem Švico pa Anglijo, takrat ETH v Švici, pa Imperial College v Londonu. Potem sem se takrat prijavil na dve univerzi v Londonu, pa potem sem izbral. Za doktorat pa sem se na Oxford prijavil. Tako da, ker se mi je zdelo, da imajo pač znanje na teh univerzah. (I3)

➤ Spoznavanje kultur in osamosvajanje

V tujino sem si želel iti, da vidim, kako je zunaj, kaj počnejo ljudje v drugih državah, in da poskusim živeti izven Slovenije. Torej, da spoznam nove kulture in se tudi bolj osamosvojim, saj sem tekom študija za vikend vedno hodil domov v Koper, kjer je večino stvari še vedno naredila mama. V tujini pa tega ni bilo, sem mogel sam poskrbeti zase, dobil pa sem tudi financiranje. (I7)

➤ Neambiciozno okolje in slovenska mentaliteta

Odločilna faktorja sta bila dva. Kot prvo neambicioznost oz. zatiranje ambicioznosti v Sloveniji in mentaliteta, da se nič ne da narediti, ker smo majhni. Pa tudi konstantno zaničevanje samih sebe in ciničen pogled, ki vlada. V resnici se da narediti marsikaj, omejitve si velikokrat postavimo sami, niso postavljene z nekim zunanjim subjektom. Tako miselnost še vedno opažam npr. pri bivših profesorjih v Sloveniji, s katerimi smo še vedno v stiku. Drugi faktor pa je moja ambicioznost in želja po odpiranju novih obzorij. Tudi če bi se imel namen potem vrniti, se mi zdi, da je življenje v tujini vsaj za določen čas super izkušnja. (I8)

➤ Raziskovalne priložnosti

Glavni razlog za selitev je bil predvsem to, da sem si želela nabrati mednarodnih izkušenj in priložnost je prišla ob pravem času, zdela se mi je odlična priložnost za pridobitev več raziskovalnih znanj, za razširitev svojega raziskovalnega področja, za spoznavanje novih ljudi, raziskovalcev, sodelavcev na tem področju. (I10)

➤ Zaposlitvene možnosti v tujini

Želel sem tudi izboljšati svoje možnosti za zaposlitev in sem začel razmišljati o odhodu v Švico, saj je to država, kjer je farmacija bolj razvita. (I7)

➤ Neuspešno iskanje zaposlitve

V Sloveniji sem med drugim poskušal iskati doktorate na Kemijskem inštitutu ter na Nacionalnem inštitutu za biologijo, ampak so doktorat dobile druge osebe, potem sem se poskusil zaposliti na Leku, pa tudi tega nisem dobil. To pa so bile edine stvari v Sloveniji, ki so me v tistem času zanimale, tako da sem se potem odločil za tujino. (II)

➤ Pomanjkanje priložnosti v slovenskem akademskem prostoru

Delno pa tudi zaradi tega, ker slovenski akademski prostor je izredno majhen, in po doktorskem študiju in potem biti na isti univerzi kot docent, sem dobil občutek, da ni bilo razvoja. Počasi pa tudi začnejo v ta politična kolesja notri vlačiti, in nekako sem v sebi začutil in zasebno in karierno, da je v bistvu čas za en premik. (I4)

➤ Višji življenjski standard

Če pa gledaš širše in ti slovenska meja ne predstavlja dejanske meje, ampak ti je bolj pomembno to, da delaš na zelenem področju, imaš veliko več možnosti. Dodaten motivator pa je seveda tudi visok življenjski standard v Švici ter plača za doktorskega študenta. (I7)

➤ Raziskovalna infrastruktura

Plačilo po mojem ni problem, ko se pogovarjam z ostalimi Slovenci na univerzah tu, nihče ne poda plačila kot razlog, zakaj ne more delati v Sloveniji, ampak je predvsem raziskovalna infrastruktura. Na primer, jaz trenutno delam v zdravstveni ekonomiki, kar pomeni, da potrebujem podatke, velike računalniške serverje, na katerih potem delam te raziskave, potrebujem tudi mrežo raziskovalcev, s katerimi lahko sodelujem, to je veliko lažje tukaj kot pa v Sloveniji, ampak predvsem dostop do podatkov. (I9)

➤ Osebni razlogi

Zasebno sem zaključil neko dolgo razmerje, trinajst let, nekako sem si vedno želel poskusiti v tujini, in glede na to, da sem bil na sveže samski, sem rekel, da je zdaj priložnost. (I4)

Nekaj sem gledal tudi širše, ampak potem sem se zaradi več razlogov odločil za pozicijo v Loughboroughu. Delno zaradi osebnih razlogov, ker je moja punca Britanka, delno zaradi jezika, pa tudi pogoji dela tukaj so zelo dobri. (I8)

➤ **Strokovno izpopolnjevanje**

Lahko bi rekla, da sem se popolnoma izpolnila v strokovnem smislu, da sem dosegla cilje, ki sem jih želela doseči in spoznati ustroj zelo kakovostne univerze in se veliko iz tega naučiti v zvezi s procesi in tudi napredovati v osebnem smislu na področju raziskav, spoznati nove soavtorje, se lotiti novih tem, ki se jih doma ne bi spomnila. (I11)

➤ **Zaposlitev**

Zaposlitev na University of Queensland, Brisbane (The University of Queensland), to je ena izmed petih najboljših avstralskih univerz in v svetovnem merilu je med prvimi petdesetimi po različnih lestvicah. To je bila zagotovo ena izmed odločitev, drugi razlog je bil to, da sem bila leta 2016 v Brisbanu na študijskem dopustu (sabbatical) in nam je bila Avstralija zelo všeč, zdela se nam je zelo dobra destinacija za živeti za nekaj let. (I11)

Vsi intervjuvanci so kot glavni razlog za selitev navedli formalno izobraževanje oz. izpopolnjevanje, z izjemo ene intervjuvanke, ki se je selila zaradi zaposlitve oziroma strokovnega izpopolnjevanja. Kljub temu da je bil skoraj pri vseh glavni motiv za selitev izobraževanje, se je ta povezoval in prepletal s številnimi drugimi dejavniki in osebnimi razlogi. Kot spodbuden dejavnik za odhod so pri sogovornikih izstopale predvsem predhodne pozitivne izkušnje z življenjem v tujini – v času študija, Erasmus izmenjave ali med opravljanjem študijske prakse.

1.2.3 Delo

Vsi sogovorniki so izpostavili, da opravljajo delo, ki je skladno z njihovo izobrazbo oziroma s področjem, ki so ga študirali. Večina intervjuvancev bi podobno delo sicer lahko opravljala tudi v Sloveniji, a so ob tem poudarili prednosti pogojev dela, ki so jih deležni v tujini. Le redki posamezniki so bili mnenja, da raziskovalnega dela, ki ga opravljajo v tujini, v Sloveniji ne bi mogli opravljati.

Med enajstimi intervjuvanci so 4 povratniki, ki v Sloveniji lahko opravljajo podobno delo, ki bi ga opravljali v tujini. Eden od povratnikov živi v Sloveniji in dela za tuja podjetja, dva sta imela dogovor o zaposlitvi sklenjen že pred povratkom v Slovenijo, četrti intervjuvanec se je z iskanjem zaposlitve trudil še nekaj časa po vrnitvi domov. Slednji je bil v povratno migracijo prisiljen zaradi pogodbe štipendije Ad futura, ki po koncu študija štipendista zavezuje k zaposlitvi pri delodajalcu s sedežem v Republiki Sloveniji za obdobje, enako obdobju prejetja štipendije. Večina sogovornikov, ki so prejeli omenjeno štipendijo, je štipendijo po koncu študija raje vrnilo, omenjeni intervjuvanec pa si odplačevanja ni mogel privoščiti. Vsi povratniki so se zaposlili v zasebnem sektorju.

➤ Zaposlitev, skladna s področjem izobraževanja (tujina)

Vsi sogovorniki, ki so se po izobraževanju zaposlili v tujini, opravljajo delo, ki je skladno s področjem njihovega študija. Večina je priznala, da bi v Sloveniji lahko dobila podobno delo, kot ga opravljajo v tujini, vendar je velikost slovenskega raziskovalnega prostora neprimerljiva s tistim v tujini. Poleg tega so izpostavili problematiko pogojev pedagoškega dela na ravni terciarnega izobraževanja v Sloveniji, zaradi česar raje ostajajo v tujini.

Pravzaprav bi lahko imela, z Univerzo v Ljubljani še vedno sodelujem, v smislu, da mentoriram ali somentoriram nekaj doktorskih študentov na FRI-ju, da sem po izobrazbi računalničarka, da na Harvardu predavam predmet, ki ga ponujam tudi študentom na Univerzi v Ljubljani. Bi lahko, področje moje izobrazbe in raziskovalnega dela je aktivno v Sloveniji, je pa zagotovo velikost države ali raziskovalnega okolja manjša kot v ZDA, predvsem pa v Bostonu. (I10)

V Sloveniji sem imel ponudbo na fakulteti v Kopru, ampak sem potem dobil mesto tukaj v Angliji in raje to vzela. V Kopru je bila ponudba bolj s splošnega vidika, ne z mojega specifičnega raziskovalnega področja. Tudi v Sloveniji bi se marsikaj dalo, če projekt dobi financiranje, se lahko nabavi potrebno opremo itn. V Sloveniji me bolj moti to, kako so stvari zastavljene. Na akademski poziciji je npr. v Sloveniji zastavljenih nenormalno veliko ur za pedagoško delo, te ure se pa tudi ne spremenijo glede na naraščanje akademskega statusa. Tukaj v Veliki Britaniji je sistem drugačen, redni profesorji imajo zelo malo pedagoških ur. Problem v Sloveniji bi torej bil v tem, da ne bi imel veliko časa za raziskovalni vidik mojega dela. Drugi problem pa je v tem, da je v Sloveniji malo podpore, predvsem za mlade raziskovalce. Ne samo s finančnega vidika, ampak tudi z vidika časa in spodbujanja ambicij. (I8)

Poleg tega so izpostavili še nekatere druge prednosti dela v tujini, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju.

➤ Prednosti dela v tujini

Med prednostmi dela v tujini je bilo največkrat izpostavljeno: stabilnejše financiranje raziskovalnega dela, delovni pogoji in raziskovalne priložnosti, višja plača, karierni razvoj in kvalitativni kazalci uspešnosti.

Financiranje znanosti (stabilnejše, iz različnih virov):

Je res, da je znanost v Angliji sijajna, in omogoča posamezniku, da se zelo razvija, ker ni kakšnih močnih okvirov, katerih bi se moral človek držal, tudi financiranje prihaja iz različnih virov, ne pa iz enega samega vira. (I2)

Jaz bi rekla, da je nekoliko bolj stabilno, v glavnem je na visokem nivoju organizacija akademskega prostora v ZDA podobna kot v Evropi in posledično podobno kot v Sloveniji. ARRS je v Sloveniji kot ena vodilnih inštitucij, medtem ko je v ZDA teh inštitucij kar nekaj, npr. NIH (National Institutes of Health), ki skrbi za projekte, povezane z zdravjem in medicino, NSF (National Science Foundation), ki pokriva računalništvo, tehniko, inženirske vede ... Vse te organizacije so izjemno močne, ker je tukaj okolje veliko večje, je potem manj parcialnih, lokalnih preprirov, o katerih slišim v slovenskem okolju. Tega enostavno ni, ker je priložnosti veliko. (I10)

Delovni pogoji in raziskovalne priložnosti:

Če to povem bolj praktično, na področju računalništva, umetne inteligence, uporabe umetne inteligence v biologiji in medicini, kar je področje moje specializacije, je izjemno močno in razvito v okolju Bostona, Univerze Harvard in se res dogajajo znanstveni preboji tako rekoč na vsakodnevni ravni. To me je zelo motiviralo, gnalo, da sem v tem okolju, da lahko imam ogromno sodelavcev, ki delajo na tem področju vrhunske raziskave, kar te avtomatično motivira, potegne naprej, ker si v zelo motivacijskem okolju. (I10)

Univerza pa mora poleg samega dobrega imena imeti tudi določene pogoje, da potem ljudje tam ostanejo. Pri tem mislim bolj pogoje za delo, ker pogoji za življenje so marsikje boljši kot so tukaj v Angliji. Za tiste, ki hočejo biti raziskovalno uspešni, pa so dobri delovni pogoji ključnega pomena in so del življenjske sreče oz. dobrega počutja. V službo vseeno greš skoraj vsak dan in če tam

nimaš dobrih pogojev, zelo nerad hodiš v službo, pa so lahko ostali pogoji življenja in okolja še tako dobri. (I8)

Višja plača:

Še kakšno leto po doktoratu bi torej rad ostal in delal v Švici, eden glavnih razlogov pa je to, da je plača z doktoratom v farmaciji v Švici štiri- ali petkrat višja kot v Sloveniji. (I7)

Tako povprečna kot višja plača je namreč v Sloveniji zelo nizka v primerjavi s tujino, tako če gledamo bližnje države (npr. Francija, Italija, Nemčija, Švica, Avstrija), kot če gledamo države, ki so bolj oddaljene (npr. Amerika, Hongkong, Singapur, Tajvan, Japonska, Koreja). Slovenci v tujini se zavedajo, da bodo doma imeli veliko manjšo plačo kot v tujini. (I1)

Karierni razvoj:

Predvsem v kariernem smislu je veliko več možnosti za napredovanje, za razvoj, pa tudi po tej finančni plati, plača bi bila veliko višja, stroški življenja pa veliko nižji kot na Novi Zelandiji. Tako da iz tega finančnega vidika, plus tega, da verjetno bi šel na boljšo univerzo, kot na kateri sem ta trenutek. Tako da predvsem karierni razvoj, napredovanje in istočasno veliko boljše finančne priložnosti. (I4)

Kvalitativni kazalci uspešnosti:

Na Harvardu je občutek fleksibilnosti, stvari se zelo hitro dogajajo, poskušamo si ne graditi zidov, sami sebi, v smislu birokratskih ovir, skozi katere bi kasneje iskali luknjice in načine, da bi jih zaobšli, ker to se zdi povsem nesmiselno, zakaj bi najprej sami sebi zgradili birokratske zidove in potem večino časa namenili iskanju obhodov, namesto raziskavam. Ta birokratski ustroj me ni prepričal, tukaj je bolj pomembno, da delaš odlične raziskave, ki so pomembne, manj pomembno je število točk nekoga, ki se je pojavil na konferenci in če seštevek teh točk mogoče presega neko mejo, ki bi ti dala mesto. Tega tu sploh ni, pomembno je, da človek dela odlične raziskave, da je v vrhu svojega raziskovalnega področja in kako se to ugotovi – ne tako, da se birokratsko šteje točke, ampak da se vpraša ljudi, ki so v vrhu tega področja, kaj si o osebi mislijo, ali dela res dobre raziskave, ali je vzhajajoča zvezda na področju teh raziskav – in če je temu tako, potem dobiš habilitacijo, zelo drugače kot v slovenskem okolju. (I10)

- Dela ne bi mogli opravljati v Sloveniji

Posamezni intervjuvanci so bili mnenja, da v Sloveniji ne bi mogli opravljati dela, ki ga opravljajo v tujini, zato se jim vrnitev ne zdi mogoča.

Želel sem si delati na področju farmacije, in sicer na modernem in novem področju celične terapije, kar bi težko našel v Sloveniji. (17)

➤ Zaposlitev, skladna s področjem izobraževanja (Slovenija, povratniki)

Vsi sogovorniki, ki so se vrnil v Slovenijo, opravljajo delo, ki je skladno s področjem njihovega študija in/ali dela, ki so ga opravljali v tujini. Pri vseh je bil to tudi eden izmed ključnih pogojev za vrnitev.

Seveda, drugače ne bi prišel nazaj, bi šel kam drugam. (...) To, kar sedaj delam, zajema tako področje mojega doktorata, kot tudi kar sem želel potem delati v mojem zagonskem podjetju. Po funkciji je bolj slednje, po osnovnem znanju in znanstveni podlagi pa zajema veliko tega, kar sem delal tekom doktorata. (11)

Tako ja, jaz sem v bistvu takrat delal doktorat, me že začelo to področje trgovanja z električno energijo precej zanimati in pol sem nekaj časa zraven doktorata delal. Potem pa, ko sem doktorat zaključil, potem sem se pa vrnil v Slovenijo in začel na tem področju nekako aktivno delati. Najprej sem sam iz Slovenije delal za angleška podjetja, nato se je začela ekipa malo širiti in to je potem preraslo do 15 ljudi, koliko je nas zdaj. (13)

To svetovanje, ki ga zdaj opravljam, sem ga tudi v tujini opravljal, in je zelo primerljivo. Mislim, seveda so male razlike, če svetuješ manjšim podjetjem pa malo večjim. Medtem ko recimo na Evropski centralni banki, je pa tudi banka Slovenije centralna banka, pa so si precej različni. Tako da, načeloma, ja, so pa ene razlike. Mislim, bi bilo delo isto, ampak se potem odločiš za eno ali pa drugo, odvisno, kaj je dovolj večji izziv in koliko ti je zanimivo. (15)

➤ Prednosti dela in življenja v Sloveniji

Povratniki so kot pomemben dejavnik za vrnitev v Slovenijo, poleg želje po delu na zelenem področju, izpostavljali prednosti dela in življenja v Sloveniji, kot je bližina družine in prijateljev, občutek varnosti, ustvarjanje družine v domačem okolju, več prostega časa, lepa narava, bližina morja in gora, kvaliteta življenja ipd.

Na koncu sem se odločil, da se vrnem v Slovenijo, ker sem želel biti bližje družini. (11)

Se mi zdi, da je oseben razlog, ker sva z dekletom začnjala nekje na začetku mojega doktorata, še malo prej. Tako da sva se začela pogovarjati, kje bi bila skupaj in tako naprej, in pol skupaj se je izoblikovala neka ideja, da bi bilo verjetno lažje v Sloveniji. Punca je po izobrazbi pravica, tako da za nekega pravnika, da pride v tujo državo rabiš mogoče pet let, da se naučiš novega sistema. Sva pa že vedela takrat, da je tak srednjeročni plan živeti v Slovenijo. Se pravi družino vsekakor imeti v Sloveniji. (I3)

Sem želel imeti bolj raznolike projekte pri delu, in to je lažje, če je svetovanje manj specializirano. Hkrati so pa ti razlogi več prostega časa, stik s prijatelji in sorodniki, gore in morje. (I5)

Tudi ostali sogovorniki, ki se (še) niso odločili za povratno migracijo, so priznavali prednosti življenja v Sloveniji.

Slovenija ima ogromno prednosti. Ena izmed večjih prednosti v Sloveniji, bi rekel, je kakovost življenja. Slovenija ima zame izredno kakovost življenja. Od same lokacije države do življenjskega sloga, do tega, da si lahko v službi do petih popoldne, čez pol ure si lahko že v gorah. Ne vem, greš na Šmarno goro ali pa kam drugam. Torej Slovenija, kar se tiče kakovosti življenja, ima res izredno visoka kakovost življenja. Življenje v Sloveniji je tudi relativno varno. (I4)

➤ Pomanjkljivosti v Sloveniji

Kot negativne vidike življenja v Sloveniji so intervjuvanci največkrat izpostavljali birokratske ovire, davčno zakonodajo, negativno selekcijo v visokošolskem sektorju, netransparentnost zaposlovanja v visokošolskem sektorju, težave s postopki nostrifikacije izobrazbe, kvantitativno ocenjevanje znanstvene uspešnosti (točkovanje) in odnos do izseljencev.

Birokratske ovire:

Po eni strani razumem, da se v Sloveniji stalno prebivališče uporablja na vseh obrazcih, tako da če bi spreminjali to, bi morali spremeniti tudi vse druge obrazce in postopke. Mogoče bi lahko obstajala možnost vsaj za tiste, ki se vračajo iz tujine, in za tujce, ki prihajajo v Slovenijo, da bi se jim omogočilo prijaviti neko izredno stalno prebivališče ali da jim recimo prve pol leta še ne bi bilo nujno potrebno prijavljati stalnega prebivališča, če si želijo urediti vse ostalo. Popolnoma znebiti se tega sistema v Sloveniji bi bilo zelo težko, čeprav smo ena redkih držav na svetu, ki tak sistem ima. (...) Bila je še ena stvar glede zdravstvenega zavarovanja. Ko sem bil v tujini, sem imel tam tudi zdravstveno zavarovanje, ampak me v Sloveniji nikakor niso želeli odjaviti od obveznega

zdravstvenega zavarovanja. Sicer so mi ga dali v mirovanje, potem pa so ga spet aktivirali, da je teklo in ga je bilo treba ponovno prekiniti. In ker oni niso pustili, da bi bilo zavarovanje cel čas mojega bivanja v tujini v mirovanju, mi zavarovalnica sedaj zaračunava toliko več na mesec še za dodatno zavarovanje za tisti čas, ko sem bil v tujini. Štelo se je namreč, da sem imel obvezno zdravstveno zavarovanje brez dodatnega. Že tako sem takrat plačeval obvezno zdravstveno zavarovanje v Sloveniji, ki ga nisem potreboval, sedaj pa moram za tisti čas plačevati še dodatno zdravstveno zavarovanje po višji ceni. (...) Najbolj absurdno se mi je zdelo, da se nisem mogel prijaviti za davčno, torej nisem se mogel prijaviti na to, da bi plačeval davke. Nisem smel začeti s službo, dokler tega nisem uredil, prav tako pa službe nisem mogel prijaviti, dokler nisem imel urejenega zdravstvenega zavarovanja. Vse pa temelji na stalnem prebivališču. Dokler nisem imel prijavljenega stalnega prebivališča, nisem mogel urediti davčne ter zdravstvenega zavarovanja in posledično nisem mogel začeti s službo. (I1)

Davčna zakonodaja:

Drugi razlog bi rekel, mogoče, je davčna zakonodaja. Če si, recimo, v Sloveniji docent in imaš doktorat znanosti, se takoj znajdeš v najvišjem dohodkovnem razredu, kar se tiče obdavčitve in v bistvu, kar koli ekstra delaš z vidika nekih svetovanj ali pa nekih študij, vse to je nekako dodatno obdavčeno, kar se tiče avtorskih honorarjev, po moje čez vse razumne meje. Moja osebna izkušnja je taka, da sem jaz osebno dobil štipendijo Fulbright in Slovenija je edina država na svetu, ki obdavči štipendijo Fulbright, in jaz sem moral na svojo štipendijo plačevati dohodnino. Zato ker je naša zakonodaja tako napisana, da štipendijo prejemajo samo študenti. Ko si enkrat zaposlen, je denar, ki ga dobiš, smatran kot dohodek, ne štipendija. (I4)

Negativna selekcija v visokošolskem sektorju:

V visokošolskem sektorju v Sloveniji je nekaj negativne selekcije, ogromno izkoriščanja mladih, tu so v bistvu te medgeneracijske razlike ogromne in imaš starejše generacije akademikov, ki so navajeni tistih zlatih časov, ki jih več ni, in ki kar konkretno lahko izkoriščajo mlajše generacije, in ogromno negativne selekcije, kjer najboljši kadri niso vedno zaželeni, ali pa nagrajeni, zato ker se bodo določeni ljudje na pozicijah počutili ogrožene. (I4)

Netransparentnost zaposlovanja v visokošolskem sektorju:

Pri nas je postopek zaposlitve univerzitetnega učitelja zelo netransparenten, na primer nisem zasledila, da bi kdaj koli objavljali na kateremkoli svetovnem mediju ali rekrutirali vrhunske učitelje na najboljših konferencah, na spletnih straneh, kjer učitelji iščejo zaposlitve, tako da se dejansko prijavljajo svetovno najboljši raziskovalci, ta univerza to dela. (I11)

Težave pri postopku nostrifikacije izobrazbe:

Izjema je bila, ko sem se zaposlil na fakulteti pri projektu, na katerem trenutno delam, saj sem moral še enkrat nostrificirati izobrazbo. To v privatnem sektorju recimo ni bilo potrebno. Postopek nostrifikacije izvaja ENIC-NARIC. Če pridobiš izobrazbo v tujini, imajo oni pravilnik, na kak način lahko ta naziv uporabljaš, ni pa potrebno pridobiti njihovega mnenja, razen če to zahteva delodajalec ali razpis. To v javnem sektorju večinoma zahtevajo. Sam postopek sicer ni zakompliciran, se pa zna zakomplicirati, če ne znajo interpretirati določenih študijskih programov. Moj doktorski študijski program je npr. bil tak, da sem večinoma delal na projektu, nisem pa imel študijskih predmetov in izpitov, ki bi jih moral opraviti. Doktorski študijski programi v Sloveniji pa to večinoma zahtevajo, torej da opraviš določene predmete ter si pridobiš določeno število kreditnih točk. Ker jaz tega nisem imel, se jim je to zdelo čudno ter so zahtevali, da jim moram poslati potrdila, da ta študijski program tega ne zahteva. To se mi je zdelo hecno, ker študijski programi navadno niso narejeni tako, da bi imeli napisano dokumentacijo o tem, česa nimajo. Vseeno sem pisal na univerzo v Aachnu. Pomagali so mi tako, da so mi poslali korespondenčne e-maile, s katerimi sem to lahko potrdil. (I6)

Ampak se pravi, jaz sem se zaposlil v privatnem sektorju, kjer se ne ukvarjajo toliko s tem. Doktorata tudi nisem še nostrificiral zares. Potem poznam primere, ko so morali članke opisovati, in vse plačati, medtem ko ima slovenski raziskovalec vse to v COBBIS-u. (I3)

Kvantitativno ocenjevanje znanstvene uspešnosti (točkovanje):

Potem pa je, kot slišim, slovenski sistem znotraj akademije precej specifičen, se pravi sam način točkovanja je precej drugačen kot v tujini. Tako da recimo uspešen raziskovalec iz tujine ne zbere dosti točk v Sloveniji, nekdo, ki pa je v Sloveniji študiral ves čas, se optimizira na tiste točke, kot so v Sloveniji obračunavane; nekdo, ki pride iz tujine, mogoče ni imel v mislih tega sistema, ker se je osredotočil na nekakšen drugačen sistem, drugo točkovanje. Ko se vrne, je lahko zelo uspešen, pa ima težave pri nekih točkovanjih. (I3)

Odnos do izseljencev:

Delno je tudi to, da je Slovenija relativno homogena družba, in jaz mislim, da začeti dialog neke odprtosti, neke pluralnosti, nekega multikulturalizma, da to postane normalno. Med nekaterimi ljudi sem ugotovil, da ko sem rekel, da grem v tujino, sem dobil tak občutek, da so me imeli za izdajalca. Aja, ti si pa pobegnil. Tebe pa ne bo več nazaj. Določeni so komentirali, tebi se je uspelo rešiti. Mislim, saj nismo Severna Koreja. In se mi zdi, da tudi v tej miselnosti iti v tujino je priložnost za Slovenijo, da se ljudje naučijo nečesa novega, da spoznajo nove stvari, da pridobijo nove izkušnje. Ko se bodo ti ljudje vračali nazaj v Slovenijo, bodisi kot turisti bodisi kot obiskovalci ali pa ko bodo prišli nazaj, da je to nekaj, kar lahko obogati Slovenijo. Da to ni beg možganov, ampak da je to v bistvu investicija. V tujini gradimo podobo Slovenije, blagovno znamko Slovenije, gradimo neko podobo Slovencev kot pametni, svetovljanski ljudje, ki trdo delamo. Marljivi, etični, odgovorni in da je to na način dobro za Slovenijo, da to ni odtok ali minus. Tudi ko se vrneš nazaj iz tujine, si znam predstavljati, da bi določeni ljudje znali povedati, ja, ti ni uspelo v tujini, pa si se vrnil nazaj. Mislim, da bi tudi nekaj naredili, kar se tiče te miselnosti, ker mislim, da je to v današnji globalni družbi popolnoma normalen pojav in Slovenija s tem, ko se odpira tujcem in ko pošilja Slovence v svet, da dejansko Slovenija s tem pridobi, ne pa izgubi. (I4)

Intervjuvanci so izpostavili številne ovire, ki preprečujejo kroženje znanja in vračanje slovenskih visoko izobraženih izseljencev. Najpogosteje so izpostavili birokratske ovire oziroma zapletene administrativne postopke, ki otežujejo vračanje oz. priseljevanje v Slovenijo. Poleg tega so poudarjali visoke obdavčitve plač, pomanjkanje meritokracije, netransparentnost pri zaposlovanju. Nemalokrat so bile v intervjujih omenjene težave pri nostrifikaciji v tujini pridobljene izobrazbe, zaradi česar se povratniki izogibajo postopku in se tudi iz tega razloga po večini zaposlujejo v zasebnem sektorju. Udeležencem v raziskavi se je zdelo problematično kvalitativno ocenjevanje znanstvene uspešnosti oz. točkovanje, ki je specifično za Slovenijo, kar onemogoča prijavo na razpise in delovna mesta slovenskim kandidatom iz tujine. Intervjuvanci so pogosto izpostavili negativen odnos do izseljencev v slovenskem javnem diskurzu, v katerem so največkrat obravnavani kot narodni izdajalci.

1.2.4 Povratna migracija

Intervjuvanci, ki še vedno živijo in delajo v tujini, so kot dejavnike, ki bi vplivale na odločitev za vrnitev v Slovenijo, izpostavljali možnost zaposlitve, zaposlitev partnerja v Sloveniji, enake ali

boljše delovne pogoje, kot jih imajo v tujini. Med vsemi dejavniki je bila najbolj pogosto izražena želja po življenju v bližini svoje primarne družine in prijateljev. Sočasno pa je družina, ki so jo ustvarili v novem okolju, velik zaviralni dejavnik pri vračanju, in sicer zaradi neznanja slovenskega jezika in vključenosti otrok v tuj izobraževalni sistem. Znanje slovenskega jezika namreč igra ključno vlogo tako pri vključevanju otrok v slovenski izobraževalni sistem kot tudi pri iskanju zaposlitve partnerja.

➤ Zaposlitev

Torej glavni razlog zame, če bi se odločil, da bi se želel vrniti v Slovenijo, je predvsem, ali bi imel priložnost najti zaposlitev. To je en razlog, drugi razlog je pa tudi partnerstvo. Torej v tujini obstajajo mehanizmi, če ti hočeš nekoga pripeljati iz tujine nazaj, torej mehanizem, da ti tretiraš ne samo to osebo, ampak celotno družinsko celico. Recimo, veliko lažje bi se jaz vrnil v Slovenijo, če bi moj partner tudi dobil zaposlitev ali če mojemu partnerju ne bi bilo potrebno znati slovenskega jezika. (I4)

➤ Zaposlitev partnerja v Sloveniji

Z velikim veseljem bi v Sloveniji živel, ampak treba tudi pol za ženo iskati službo, ampak, ja, možnost obstaja. (I2)

➤ Neznanje slovenskega jezika družinskih članov (kot zaviralni dejavnik pri vračanju)

Zaenkrat ne, tu imam hčerko, ki hodi v angleški vrtec, če se z njo pogovarjam v slovenščini, mi bo odgovorila v angleščini in se mi vrnitev zdi bolj težavna kot prej, moj partner je ravno tako na univerzi in je potem to čisto praktično. Če bi se vrnil kot družina, bi potrebovali dve službi na univerzi ali pa dve raziskovalni poziciji, kar je težje, sploh če eden ne govori slovensko, to so potem praktični problemi, ki jih ima veliko raziskovalcev, s katerimi se pogovarjam. Ko si ustvariš družino v tujini, velikokrat samo en govori slovensko. (I9)

➤ Enaki ali boljši delovni pogoji in upoštevanje družine

Veliko nas, ki smo šli v tujino, imamo sedaj tudi tuje partnerje in tudi zaradi tega ne razmišljamo o vrnitvi. To je za Slovenijo še dodaten izziv, če se hoče človeka privabiti nazaj. Najprej mora ponuditi dobre delovne pogoje, da bodo boljši kot v tujini, prav tako pa mora človeka privabiti nazaj kot skupnost, torej upoštevajoč partnerja in otroke. (I8)

➤ Družina in prijatelji

Velik razlog za mojo željo vrnitve je definitivno družina in prijatelji, prav tako mi je pomembno, da lahko govorim v svojem jeziku pa da sem blizu morja. (I7)

Ne vem, če bi lahko prišlo vabilo iz profesionalnega okolja, ki bi me potegnilo, da bi se absolutno vrnila, vsaj trenutno, ko je moj fokus primarno na akademskem raziskovalnem področju. Bi pa rekla, da bi razlogi osebne narave bili pomembnejši, v Sloveniji imam še vedno starše, brata, nečakinjo, ki je stara eno leto in je še nisem videla, ker me ni bilo v Sloveniji zadnje leto zaradi pandemije in nemožnosti potovanja. (...) Ja, ožja družina ali prijatelji, predvsem ožja družina bi me lahko privabila nazaj v Slovenijo. (I10)

Imam mamo, ki je letos bila stara 60 let, čez nekaj let se bo upokojila. (...) Če bi recimo, bog ne daj, če bi bilo kaj povezano z zdravjem mojih najbližjih, recimo moje mame, to je ena taka stvar, ki bi bila lahko »game changer«. (I4)

Skoraj vsi sogovorniki, tudi povratniki, so izpostavljali prednosti življenja v Sloveniji, kot so lepa narava, kvaliteta življenja, bližina primarne družine in prijateljev, občutek varnosti, bližina gora in morja. Obenem pa so izpostavljali zaviralne dejavnike, ki preprečujejo vračanje, in sicer nestabilno financiranje raziskovalcev, zaprtost slovenske akademske strukture, nižje plače, slabše delovne pogoje, slabše zaposlitvene oziroma karijerne priložnosti. Pri tistih, ki so si v državi priselitve ustvarili družino, je največji zaviralni dejavnik pri vračanju neznanje slovenskega jezika pri preostalih družinskih članih. To otežuje vključevanje otrok v slovenski izobraževalni sistem in zaposlovanje partnerja.

1.2.5 Sodelovanje s Slovenijo

Večina sogovornikov z matično državo še vedno intenzivno sodeluje. Sodelovanje poteka na najrazličnejše načine – od izvajanja gostujočih predavanj, mentoriranja zaključnim nalogam, skupnega projektnega dela, soavtorstva s slovenskimi raziskovalci, dela na skupnih projektih, pisanja člankov za slovenske revije, aktivnega članstva v slovenskih organizacijah do članstva v različnih komisijah. Nekateri intervjuvanci so izpostavili, da sodelovanje poteka predvsem zaradi občutka odgovornosti do države, ki jim je omogočila brezplačno formalno izobraževanje ter želje po prenosu znanja na mlajše generacije.

Jaz od začetka ostajam povezan s Slovenijo preko ogromno načinov, in moram povedati, da po treh letih, vsaj dvakrat na teden, zvečer ob osmih, devetih, takšni ali drugačni Zoom-i večinoma s Slovenijo. Od različnih komisij doktorskih nalog, do mentorstev, mesečno pišem kolumne za Menager Finance, za Svet Kapitala, tako da na način to profesionalno sodelovanje se ni nikoli prekinilo. In na nek način sedaj, ko sem na drugem koncu sveta, čutim neko odgovornost, neko dolžnost pomagati svojim kolegom, predvsem svojim mlajšim kolegom v Sloveniji. Navsezadnje se moram tudi zavedati, da je izobraževanje v Sloveniji bilo brezplačno, se je financiralo iz davkoplačevalskega denarja, in mogoče zaradi tega čutim določeno dolžnost. (I4)

➤ Izvedba predavanj

Sodelujem predvsem na izobraževalnem in raziskovalnem področju, primarno sodelujem z Univerzo v Ljubljani, Fakulteto za računalništvo in informatiko, kjer sem somentorica nekaj doktorskim študentom računalništva, tudi v raznih komisijah za diplomska in magistrska dela, ter vsako leto predavam predmet oz. pol predmeta na magistrskem programu s področja strojnega učenja, kar je ozko področje umetne inteligence, kar je področje moje specializacije. (I10)

➤ Sodelovanje s slovenskimi fakultetami

Na Fakulteti za šport v Ljubljani imam relativno nov profesionalen stik s profesorjem, ki je tudi sam veliko delal v tujini. V času zdravstvene krize s koronavirusom sem tam opravil tudi eno gostujoče predavanje, ker ni bilo omejitev, da bi moral biti tam fizično prisoten. S profesorjem imava tudi skupne raziskovalne interese in bi rada skupaj pripravila en raziskovalni projekt. (...) Z drugimi profesorji pa imam bolj kolegialne stike, z njimi se samo občasno slišimo. (...) Trenutno že zelo intenzivno sodelujem z Univerzo v Mariboru, in sicer s Fakulteto za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. Tam imajo laboratorij, katerega vodja je vodilen ekspert za procesiranje signalov, s katerimi se ukvarjam. (I8)

➤ Soavtorstvo s slovenskimi raziskovalci

Zelo intenzivno. Ko sem danes eno minuto zamujala, sem pisala članek z mojo soavtorico iz Slovenije. Praktično trikrat na teden imam Zoom s Slovenijo s soavtorji, še vedno delamo skupne projekte in novih smo se lotili, ker sem tukaj spoznala novo področje. Soavtorje imam tudi na Hrvaškem, ker sem imela tam doktorskega študenta, imam tam dva soavtorja, tudi z njimi

sodelujem. Začela sem delati z avstralsko ekipo, ampak moram reči, da s Slovenci delam hitreje, čeprav smo na Zoom-u. (I11)

➤ Delo na skupnih projektih

Imam dve raziskovalni skupini, eno v Londonu in eno v Ljubljani, od januarja lani. Ta evropski raziskovalni sklad ERC, sem zdaj že tretjič zaprosil, sem ga tokrat zaprosil iz Slovenije, prej dvakrat iz Anglije, ta, pa Advance Grant sem pa iz Slovenije zaprosil. Tako da večina služi za to slovensko skupino, del pa v Angliji, kjer nadaljujemo stvari. (I2)

➤ Aktivno članstvo v slovenskih organizacijah in posledično sodelovanje z različnimi državnimi institucijami (veleposlaništva, uradi, ministrstva)

S Slovenijo pa sem tudi že sodeloval v sklopu Društva VTIS, kjer sem bil aktiven član in preko njih sodeloval z veleposlaništvom v Švici, s katerim smo potem skupaj organizirali par dogodkov. (I7)

Ja, sem članica ASEF-a, kjer delujem v ožji delovni skupini, pomagam pri pripravi aktivnosti, programov. Sem tudi članica VTIS-a (Društvo v tujini izobraženih Slovencev). (I10)

Približno 4 ali 5 let sem bil aktiven pri lokalnem odboru društva v Sloveniji. To mi je omogočilo spoznati veliko število ljudi, s katerimi sem potem lahko sodeloval, z nekaterimi pa še vedno tudi sodelujem. Nastala so tudi zelo dobra prijateljstva. Imel sem priložnost boljše spoznati slovenski sistem ter razne ideje posredovati različnim deležnikom v slovenskem sistemu. Pri društvu smo npr. veliko sodelovali tudi z ministrstvom, sodelovanje pa se mi je zdelo zelo produktivno. Sodelovali in še vedno sodelujemo tudi z drugimi inštitucijami. Bil sem tudi del številnih projektov, na katerih sem si lahko pridobil različne veščine, od organizacijskih do tehničnih, kar je bila zame zelo pozitivna izkušnja. (I6)

Izseljenci so v intervjujih izpostavili, da je sodelovanje z izvorno državo predvsem rezultat visoke motiviranosti posameznikov in ne posledica nacionalne učinkovitosti pri prenosu izkušenj in znanj s slovenskih izseljencev na domovino.

Če nekdo v tujini nima velike motivacije za sodelovanje, se ne bo spravljal čez naše birokratske postopke in tako z nami ne bo sodeloval. (I6)

Izpostavili so, da bi bilo v Sloveniji potrebno spremeniti miselnost ter odnos do izseljenstva in izseljenih, pogrešajo pa tudi učinkovitejšo komunikacijo, interes, pobude in vzpostavljene mehanizme za sodelovanje z domovino.

Slovenija bi morala s Slovenci, ki so v tujini, izboljšati komunikacijo. Ni mi bilo všeč, ko sem bil v situaciji, ko sem spraševal po informacijah, pa sem potem bil le napoten naprej, da naj napišem e-mail na drug naslov. Ta oseba bi lahko sama posredovala moj e-mail z vprašanji ustrezni osebi, ki bi mi znala odgovoriti. Prav tako se slaba komunikacija vidi tudi sedaj, ko imajo moji kolegi težave s potnim listom. Odgovori, ki jih dobivajo, so od ljudi, ki očitno svojo službo opravljajo z muko in se zgolj držijo nekih pravil, nočejo pa delat nobenih izjem ali biti v pomoč. (11)

Imam tudi druge stike s Slovenijo in sem bil pripravljen že marsikaj prispevati v kakršnikoli obliki, ampak se je velikokrat zgodilo, da je moja pobuda in iniciativa padla na neplodna tla. Najbolj zaradi prevladujoče miselnosti, da se nič ne da, pa tudi zaradi pomanjkanja časa profesorjev v Sloveniji. Za te stvari pa imam vedno trši filter, ko vidim, da ni navdušenja in zanimanja, se ne trudim več. Jaz potrebe po sodelovanju s Slovenijo namreč nimam, vseeno pa sem si želel nekaj doprinesti ter razširiti navdušenost med profesorji in študenti. Ker se ni obneslo, se ne trudim več. (18)

Vsi udeleženci raziskave kljub pomanjkanju časa še vedno tesno sodelujejo z matično državo. To sodelovanje poteka na najrazličnejše načine, najpogosteje s posameznimi profesorji in raziskovalci, s katerimi sodelujejo pri pisanju znanstvenih člankov, raziskovalnih projektih, seminarjih in konferencah. Nekateri intervjuvanci redno izvajajo gostujoča predavanja za slovenske študente, slovenskim študentom omogočajo študijske obiske na tujih izobraževalnih ustanovah, mentorirajo (doktorske) študente ipd. Poleg tega je večina sogovornikov aktivnih v organizacijah, ki povezujejo izobražene Slovence, živeče v tujini (ASEF in VTIS), kjer se na najrazličnejše načine trudijo za prenos izkušenj in znanj, pridobljenih v tujini.

1.2.6 Predlogi za državo

Pod točko 3 smo predstavili v intervjujih najpogosteje izpostavljene ovire, ki zavirajo kroženje znanja, v nadaljevanju pa bomo prikazali raznolike predloge udeležencev raziskave za učinkovitejše sodelovanje države z njenimi izseljenci in uspešnejše doseganje njihove vrnitve. Sogovorniki so pri naštevanju predlogov in rešitev izhajali iz ne prav trdnega prepričanja, da je Slovenija sploh naklonjena sodelovanju s svojimi izseljenci oziroma vračanju svojih državljanov

in njihovih potomcev. Na osnovi lastnih izkušenj predlagajo: poenostavitev administrativnih postopkov vračanja (odpravo birokratskih ovir), ustanovitev informacijsko-svetovalne pisarne za postopke vračanja in priseljevanja v Slovenijo, oprostitev plačila dohodnine za povratnike, spremembo davčne zakonodaje, boljše delovne pogoje, višje plače, transparentno oglaševanje priložnosti za kroženje znanja in učinkovitejše komuniciranje, privabljanje tujih predavateljev in študentov, internacionalizacijo visokega šolstva, dvig kakovosti terciarnega izobraževanja, odpiranje slovenskega raziskovalnega prostora, omogočanje vnosa bibliografije v COBISS za znanstvenike, ki si želijo vrnitve, ter spremembo odnosa do izseljencev, izseljevanja in povratnikov.

➤ Poenostavitev administrativnih postopkov vračanja (odprava birokratskih ovir)

Slovenija bi lahko tukaj kaj naredila in poenostavila birokratske postopke, zlasti bi lahko odpravila obsedenost s prijavo stalnega in začasnega prebivališča. S tem imam recimo tudi sam probleme, ker imam potni list z angleškim naslovom, in če se preselim v drugo stanovanje, moram menjati tudi naslov v potnem listu, kar ne zahteva angleški, ampak slovenski sistem. Problemi recimo nastanejo tudi z zdravstvenim zavarovanjem, saj jih v Sloveniji ob ponovni prijavi zanima, ali si se v tujini na zdravstveno zavarovanje odjavil. Jaz tega npr. ne bi mogel dokazati, ker se zdravstvenega zavarovanja v Angliji ne plačuje posebej, ampak gre za to avtomatsko določen odstotek davka od plače. Ko se potem prijaviš k osebemu zdravniku, si že v sistemu. (I8)

➤ Ustanovitev informacijsko-svetovalne pisarne za postopke vračanja in priseljevanja v Slovenijo

Dejstvo je, mislim, da kar se tiče birokracije, ne samo migracijske birokracije, ampak birokracije nasploh, da bi bilo mogoče smiselno ustanoviti nekakšen one-stop shop, v bistvu agencijo, ali pa neko službo; ko se bo Slovenija odločila, da je določen profil tujca v njenem interesu, da bi v bistvu ta služba oziroma agencija potem koordinirala. Ker zelo pogosto slišim od svojih tujih prijateljev, ki živijo v Sloveniji, kako je izredno naporno zanje skakati od ene institucije do druge, od enega ministrstva do drugega, nič ni v angleškem jeziku, vse je v slovenskem jeziku, in je to izredno naporno zanje. Torej privabljeni tuje profile, ki jih želimo, ustanoviti tak one-stop shop princip. (I4)

V prvi fazi, kar sem že omenila, posebne informacijske pisarne ali urad, posameznik ali skupina ljudi, ki bi verjetno moral biti podprt s strani slovenske raziskovalne skupnosti. Mogoče na ARRS-ju, ministrstvu za šolstvo, doktoratu za visoko šolstvo, kjer bi ta posameznik ali skupina pomagal pri selitvi, habilitaciji profesorjem v tujini, ki se želijo vrniti in zaposliti v Sloveniji. V odvisnosti od posameznih osebnih stanj ljudi je zagotovo zelena razna podpora, ki bi jo lahko dobil človek, ki se seli v tujino, tj. lahko podpora pri selitvi, iskanju stanovanja, pri iskanju mest v vrtcih in šolah za starše, vse te stvari so privlačne za nekoga, ki se seli. (I10)

➤ Oprostitev plačila dohodnine za povratnike

Jaz menim, da bi Slovenija morala Slovencem, ki so bili v tujini več kot določeno število let (npr. 4 ali 5 let), ob prihodu v Slovenijo za 2 leti oprostiti plačevanje dohodnine. Torej da ne bi plačevali davka na dohodek za dve leti. To se mi ne zdi tako radikalen ukrep, saj Slovenija na podoben način privablja tuja podjetja (s takšnimi ali drugačnimi olajšavami, poceni zemljo za gradnjo itn.), torej zakaj ne bi na tak način privabljali tudi Slovencev, ki so delali v tujini. (I1)

➤ Sprememba davčne zakonodaje

Velik faktor pa igrajo davki, vsaj za nekoga, ki ima izkušnjo s tem, kako je živeti z manj davki. Prav tako izobraženi, ki v tujini precej zaslužimo, nimamo take potrebe po socialni državi, tako da nam to ne odtehta višje plače ter nižjih davkov v tujini. Sam sicer nimam težav s principom in višino davkov, ki jih plačujem, če le dobim dovoljšne neto izplačilo, ki mi omogoča določeno raven življenja. Ko si enkrat navajen na visoko plačo, je potem velik šok, če bi v Sloveniji prejemal tretjino tega ali še manj. Mogoče bi bilo smiselno uvesti davčno olajšavo za privabljanje ljudi v domovino. (I8)

In recimo zdaj, če hočemo ljudi spraviti v Slovenijo, včasih so v bistvu bruto plače kar dosti primerljive, recimo vsaj v inženirskem poklicu, ampak je v Angliji tista lestvica, kjer pride do 50% obdavčitve, mislim da je 100.000–150.000 funtov na leto, a v Sloveniji se mi zdi, da je 70.000 evrov. Ti dve lestvici sto precej različni. Zdaj za tiste, ki zaslužijo 50.000, 60.000, je zanje razlika v plači precej velika, če primerjajo Anglijo pa Slovenijo. In se mi zdi, da je vsekakor to tudi del razlogov, zakaj se odločijo v tujini ostati vsaj nekaj let. Rečejo, mlad sem, želim si kupiti neko stanovanje, in kako naj zdaj to izpeljem. Če sem v tujini, toliko pa toliko prišparam, lahko to nekaj let izpeljem, potem se bom pa vrnil, nato je pa vprašanje, a se bo pol ali ne. Če pa najdejo partnerja, ostanejo

v tujini. Se mi zdi, da če bi se tukaj nekaj uredilo, da bi se lahko malo spodbudilo tudi iz tega vidika, bi bilo to zelo zanimivo. (I3)

Druga možnost je, kar se tiče davčne zakonodaje, torej Slovenija ima izredno visoko obdavčitev, in verjamem, da recimo marsikaterega tujca to odvrne v Sloveniji. Je pa tudi dejstvo, da Slovenija bi mogoče lahko na boljši način tržila. V Sloveniji sicer plačaš veliko davka, ampak dobiš v zameno tudi zelo visoko raven storitev: dobiš brezplačno šolstvo, vrtec, oskrbo, eno leto porodniške, kar je nezaslišano v tujini – torej nekaj bi se lahko naredilo z vidika boljšega trženja ravni storitev in kaj vse dobiš za to visoko stopnjo obdavčitve. (I4)

➤ *Boljši delovni pogoji*

Pri nas so, recimo, plače nižje, ampak je tudi cel standard nižji, zato ne moremo pričakovati, da bi npr. samo en sektor zelo zvišal plače. Po mojem mnenju pa to tudi ni najbolj pomemben razlog, ampak so ključni delovni pogoji ter okolje, ki ga imaš. Jaz bi npr. želel, da bi profesorji na fakultetah v Sloveniji imeli večjo fleksibilnost pri oblikovanju vsebin, ki jih raziskujejo in poučujejo, ne pa da je to vnaprej določeno. Višja prilagodljivost na delovnem mestu bi lahko bila dodatna spodbuda. Nižje plače v Sloveniji bi se lahko kompenziralo z drugimi spodbudami, npr. z olajšanjem plačevanja vrtca za otroke ali da se partnerju pomaga poiskati delo ali pa pomoč pri iskanju stanovanja. Veliko je namreč stvari, s katerimi se ljudje soočajo ob selitvi v drugo državo. Ne gre se torej samo za denar, ampak tudi za to, koliko problemov imaš z administracijo, z različnimi postopki, priznavanjem v tujini opravljenega izobraževanja/dela ipd. Na sistemskem nivoju bi se tukaj lahko še marsikaj naredilo, najbolj pomembno pa je omogočiti večjo svobodo pri delovnem procesu ter dobre socialne spodbude. (I6)

Ustvariti bi morali bolj pozitivno okolje, da bi ljudje radi prihajali na delo, le tako bi bila namreč produktivnost večja. Slednja se ne bi smela meriti v kvantiteti in številu ur, ampak v produktu dela. (I8)

Ja, ampak predvsem, kot sem rekla, boljša organizacija dela, bolj optimalna organizacija dela, ki bi olajšala delo profesorja, razbremenila birokratizacijo, razbremenitev mogoče previsokega pedagoškega dela. Jaz to govorim, ker sem učila na Ekonomski fakulteti in smo imeli res ogromno število študentov, predmetov, tako da to mogoče ni enako za vse. (I11)

➤ *Višje plače*

Za prihod v Slovenijo bi me motivirala višja plača, pa tudi bolj cenjena izobrazba. Poznam, recimo, ljudje z doktorati, ki delajo na Kemijskem inštitutu ali Inštitutu Jožef Stefan in dobivajo 1300 € plače na mesec, medtem ko nekdo že s končano srednjo šolo dobiva tudi bistveno več. Zvišati plače tudi ne bi bilo tako težko, če bi se jih manj obdavčilo, vsaj za poklice, ki so potrebni za slovensko infrastrukturo, farmacija pa ima v Sloveniji od vseh gospodarskih panog povprečno največji GDP. Prav tako bi Slovenija morala delati na razvoju dobrega okolja za zagonska podjetja. Če bi bilo okolje za to lažje, bi bilo več možnosti, da bi nekdo tudi ustanovil podjetje, ki bi se ukvarjalo z razvojem novih produktov, vezanih na moje področje, z razvojem česar pa se recimo Lek ali Krka ne ukvarjata. Z zagonskimi podjetji bi se pojavila tudi nova zanimiva delovna mesta na inovativnem področju. Meni veliko pomeni, da lahko delam na nečem, kar je novo in pomembno za družbo in razvoj panoge. (I7)

- Transparentno oglaševanje priložnosti za kroženje znanja in učinkovitejše komuniciranje

Prva stvar je to, da bi bilo dobro imeti oglase za službo, da so mednarodno vizibilni, da niso v slovenščini; vsaj za take službe, ki so potencialno privlačne tudi ljudem, ki so iz tujine, da imaš v angleščini javno vizibilna mesta in čim bolj jasno, da obstajajo možnosti. (I2)

Sedaj pa na to gledam kot raziskovalec, ki želi sodelovati s tujino in privabiti kader, da pride delat k nam. Nimam veliko vpogleda v to, kakšen je s tega vidika sistem v Nemčiji, vem pa, da oni veliko oglašujejo zelo raznolike priložnosti po številnih kanalih, npr. preko socialnih omrežij, univerz itn. Večino teh priložnosti se široko, transparentno in dalj časa oglašuje. Na Facebooku npr. obstaja skupina »Research in Germany«, kjer se vsak teden oglašuje aktualne razpise za doktorska ali postdoktorska mesta. Moja bivša univerza v Aachnu z menoj recimo še vedno ohranja kontakt. Na vsake toliko časa mi napišejo e-mail, da povprašajo, kje sem in kaj delam, če bi se rad povezal z njimi, mi sporočijo novosti itn. Z Univerzo v Ljubljani nimam te izkušnje, čeprav so mogoče oni kasneje naredili kakšno bazo za to, pa jaz nisem noter. S tega vidika jaz torej ne vidim, da bi univerze v Sloveniji iskale aktivni stik, pa tudi ne, da bi oglaševale priložnosti. (I6)

- Privabljanje tujih predavateljev in študentov

Predvsem je treba začeti privabljati tuje študentje, da nekako začne potekati to kroženje. Tuje predavatelje tudi, in to pomeni izobraževanje, vsaj delno, v angleškem jeziku. (I3)

- Internacionalizacija visokega šolstva

Jezik je ena večjih ovir, tujce je zelo težko privabiti, če se bodo morali slej ko prej naučiti slovensko, ni eden izmed najlažjih jezikov. Ali se začnejo ponujati magisteriji samo v angleškem jeziku, to ni samo problem v Sloveniji, tudi v drugih državah, npr. Nizozemska, Belgija, ki so precej majhne, imajo enake težave, pa so povsod začeli z izvajanjem magistrskega študija samo v angleščini, kar pomeni, da lažje privabljaš ljudi, če jim rečeš, da se ni nujno v dveh letih naučiti slovensko. Ni problem samo, da se morajo naučiti slovensko za vsakdanje življenje, ampak če moraš učiti v drugem jeziku, je pristop popolnoma drugačen. Jezik je vsekakor ovira. (...) Ja, ali študij, ki je možen v angleščini ali pa službe, ki ne zahtevajo direktnega kontakta s študenti, lahko bi Slovenija imela več raziskovalnih možnosti zaposlitve. (I9)

Britanci znajo ustvariti okolje, ki je privlačno za tujce, predvsem z vidika zaslužka, pa tudi z vidika raziskovanja in uvajanja novosti. V Sloveniji sicer obstajajo podjetja, ki spodbujajo inovativnost, vendar jih je malo. Slovenija bi torej morala vlagati v inovacije in raziskovalno dejavnost ter podpirati zagon tega. Na univerzah pa se je treba znebiti obsedenosti s slovenščino, saj to zavira prihod strokovnjakov. Jaz sem npr. na Finskem imel profesorje, ki niso Finci, pa jim ni bilo treba znati finsko, da lahko delajo tam. (...) Za moj program so imeli vzporedno finski in angleški program. Občasno so tisti na finskem programu skupaj z nami poslušali temeljne predmete v angleščini. Menim, da angleščina znotraj študijskega procesa veliko koristi tudi študentom, ker bodo ta jezik rabili pri delu, kjer koli bodo delali. (I8)

➤ Dvig kakovosti terciarnega izobraževanja

Predavatelje je treba ovrednotiti, ko dobro delajo, tiste, ki se jim ne da delati preveč, se da zamenjati. Tam se mi zdi, da so profesorji ves čas ocenjevali, tudi asistente. Ko sem bil jaz asistent, so me ocenjevali, tako da tega je bilo veliko, nekega feedbacka študentov. Potem so to seveda upoštevali, na podlagi tega so delali programe, gledali, kakšni so bili interesi. Sledili so novostim, so tudi naredili program, ki bo tisti del pokrival, tako da je vse malo hitreje potekalo. (I3)

➤ Odpiranje slovenskega raziskovalnega prostora

Slovenijo bi odpiranje raziskovalnega prostora lahko naredilo bolj privlačno za tuje raziskovalce in poudarjanje, da je Slovenija del Evropske unije, zaradi raziskovalnega prostora, kar pomeni vključenost v evropski prostor, možnost prijave na kateri koli projekt. Potrebno je poudariti, da je Slovenija veliko več kot le pika na zemljevidu. (I10)

- Omogočanje vnosa bibliografije v COBISS za znanstvenike, ki si želijo vrnitve

Mogoče lahko bolj odgovorim za tiste, ki so iz akademskega okolja ali za raziskovalce. Za ljudi, ki se vračajo, bi bilo enkratno, da bi slovensko raziskovalno okolje ali ARRS ali ministrstvo imelo pisarno, kjer bi omogočali, da se raziskovalci iz tujine vrnejo v Slovenijo, recimo z univerze v ZDA ali kje drugje po svetu. Ta informacijska pisarna bi ljudem, ki se vračajo, pomagala pri vpisovanju njihovih publikacij v COBISS, v katerem je v Sloveniji potrebno imeti vpis objave; je kot primarni raziskovalni sistem, ki ga ne poznamo v ZDA, to je specifični slovenski sistem. Moje raziskave in objave niso vpisane v COBISS. Če bi se želela rehabilitirati, zaposliti v Sloveniji, bi vse to morala narediti. V veliki meri, če nimaš povezav na slovenskih univerzah, moraš za to poskrbeti sam. (I10)

- Sprememba odnosa do izseljencev, izseljevanja in povratnikov

Lansko leto smo imeli konferenco na Univerzi v Sidneyu, SAAA, kjer je bil častni govornik prejšnji minister za zamejce in Slovence po svetu, in tudi pogosto, ko poslušam govore slovenskega ambasadorja v Avstraliji, dobivam občutek, da je s strani uradne politike v Sloveniji ogromno govora o begu možganov, in je ta narativ oziroma način razmišljanja zelo negativen. Kako so to ljudje, ki so pobegnili, da je to izguba za Slovenijo, odtok znanja in izkušenj iz Slovenije. Jaz mislim, da bi morali do te zadeve in problematike pristopiti veliko bolj nevtralnno in prepoznati tudi priložnosti in pozitivne stvari. Jaz mislim, da je prav, da mladi gredo v tujino, in da pridobivajo izkušnje. (I4)

Sodelujoči v raziskavi so ponudili številne predloge za učinkovitejše kroženje znanja oziroma doseganje vrnitve slovenskih izseljencev. Večina njihovih predlogov predstavlja konkretne rešitve za preseganje ovir oziroma zaviralnih dejavnikov, ki so predstavljeni pod 3. točko. Med predlogi je bila največkrat izražena nujnost poenostavitve birokratskih postopkov pri vračanju oz. priseljevanju v Slovenijo, kar bi lahko dosegli z ustanovitvijo informacijsko-svetovalne pisarne. Ta bi usklajevala informacije, svetovanje, urejanje administrativnih postopkov in dejavnosti na področju vračanja in priseljevanja. Za odpravljanje administrativnih ovir, ki se pojavljajo pri vrednotenju v tujini pridobljene izobrazbe pri ENIC-NARIC centru, postopkih v zvezi z ustanavljanjem podjetja ter s sistemom SICRIS in COBISS, so sodelujoči v raziskavi predlagali prožnost v postopku priznavanja in vrednotenja formalnega izobraževanja, pridobljenega v tujini, in iskanje rešitev za vrednotenje zaključenih izobraževalnih programov, ki niso del slovenskega javnoveljavnega formalnega izobraževalnega sistema, ter omogočanje vnosa bibliografije v

SICRIS in COBISS za znanstvenike, ki si želijo vrnitve. Točkovanje na podlagi omenjenih sistemov, omogočeno le raziskovalcem, zaposlenim v Sloveniji, onemogoča prijavo na razpise in delovna mesta slovenskim kandidatom iz tujine. Udeleženci v raziskavi predlagajo, da država bodisi poskrbi za pokritje stroškov vpisa vsem tistim znanstvenikom oz. raziskovalcem, ki bi si želeli vrniti, prijaviti na domače razpise in/ali delovna mesta, bodisi postopno opusti uporabo točkovnega sistema za vrednotenje znanstveno-raziskovalne in pedagoške dejavnosti.

Med predlogi so bili pogosto izpostavljene potrebe po optimizaciji dela, boljših delovnih pogojih, internacionalizaciji slovenskega visokega šolstva, večjem spoštovanju izobrazbe, kar bi rezultiralo v stabilnejšem financiranju raziskovalnega dela in višjih plačah. Kot ključen vidik pri odpiranju za priseljevanje tujih izobražencev v Slovenijo in doseganju učinkovitejšega kroženja znanja so izpostavili potrebo po spremembi odnosa do izseljencev in priseljencev v Sloveniji. Poudarili so, da bi jih morali dojemati kot ambasadorje znanosti, kulture, jezika, športa, turizma, raziskovanja, predvsem pa kot koristen povezovalni člen med izvorno in novo državo.

1.3 Zaključki

Rezultati več raziskav kažejo, da se Slovenija uvršča v skupino držav članic (t. i. widening countries), ki so v preteklih letih izboljšale svoje aktivnosti in uspešnost na področju mednarodne mobilnosti in kroženja talentov, a še vedno zelo zaostajajo za t. i. starimi članicami. Rezultati preteklega CRP-a »*Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov*« kažejo, da bo za intenzivnejše kroženje talentov in znanja (in ne le odhajanja) v Sloveniji potrebno: urediti razmere v znanstveno-raziskovalnem prostoru (od povečanja ugleda znanosti v državi pa vse do neposrednih pogojev za delo); razmisliti o mehanizmih spodbujanja vračanja (pogoji vračanja in reintegracije); ter povečati privlačnost slovenskega znanstveno-raziskovalnega okolja za tuje talente. Privlačnost slovenskega okolja je odvisna tudi od širših družbenih pogojev za kvalitetno življenje, od možnosti za vključevanje v javni prostor in nenazadnje od sproščanja birokratskih postopkov za sam prihod v Slovenijo.

1.4 Reference

Crossman, J., Clarke, M. (2010). International experience and graduate employability: Stakeholder perceptions on the connection, *Higher Education*, 59(5), <https://doi.org/10.1007/s10734-009-9268-z>.

Kožar Rosulnik, K. (2022). *Prenos znanja v kontekstu migracij*. Zaključno raziskovalno poročilo podoktorskega projekta. Ljubljana: ISIM, ZRC SAZU.

King, R., Sondhi, G. (2018). International student migration: a comparison of UK and Indian students' motivations for studying abroad, *Globalisation, Societies and Education*, 16(2), <https://doi.org/10.1080/14767724.2017.1405244>.

Núñez, L., Fraioli, M. in Hoed, M. (eds.) (2022). *Knowledge ecosystems in the new ER. Talent circulation and intersectoral mobility: Pathways for a balanced talent circulation in EU*. Brussels: Publications Office of the European Union, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/83842>.

OECD (2022). *Education at a Glance 2022: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3197152b-en>.

Sánchez, C., Fornerino, M. and Zhang, M. (2006). Motivations and the intent to study abroad among U.S., French, and Chinese students, *Journal of Teaching in International Business*, 18(1), https://doi.org/10.1300/J066v18n01_03.

Valentinčič, D (2022). *Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov*. Zaključno raziskovalno poročilo. Ljubljana: ASEF in ISIM; ZRC SAZU.

Wintre, M. idr. (2015). Are International Undergraduate Students Emerging Adults? Motivations for Studying Abroad, *Emerging Adulthood*, 3(4), <https://doi.org/10.1177/2167696815571665>.

Wu, Q. (2014). Motivations and Decision-Making Processes of Mainland Chinese Students for Undertaking Master's Programs Abroad, *Journal of Studies in International Education*, 18(5), <https://doi.org/10.1177/1028315313519823>.